

EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE

NÁRODOHOSPODÁRSKA FAKULTA

UNIVERZITA KOMENSKÉHO V BRATISLAVE

PRÁVNICKÁ FAKULTA

Evidenčné číslo: 101002/B/2023/36145173760135428

Určenie rodičovstva

Bakalárska práca

2023

Barbora Horňáková

EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE
NÁRODOHOSPODÁRSKA FAKULTA
UNIVERZITA KOMENSKÉHO V BRATISLAVE
PRÁVNICKÁ FAKULTA

Určenie rodičovstva

Bakalárska práca

Študijný program: Ekológia a právo

Študijný odbor: Ekológia a manažment a právo

Školiace pracovisko: Ústav klinického právneho vzdelávania

Školiteľ: JUDr. Martina Haršányová, PhD.

2023

Barbora Horňáková

POĎAKOVANIE

Touto cestou by som chcela poďakovať mojej školiteľke JUDr. Martine Haršányovej, PhD., za pomoc a cenné rady pri vypracovávaní tejto práce.

Barbora Horňáková

ČESTNÉ VYHLÁSENIE

Čestne vyhlasujem, že predkladanú záverečnú prácu som vypracovala samostatne pod vedením školiteľky JUDr. Martiny Haršányovej, PhD. s použitím uvedenej odbornej literatúry.

Barbora Horňáková

ABSTRAKT

HORNÁKOVÁ, Barbora : Určenie rodičovstva. [Bakalárska práca]. Univerzita Komenského v Bratislave. Právnická fakulta; Ústav klinického právneho vzdelávania. Vedúci práce: JUDr. Martina Haršányová, PhD. Stupeň odbornej kvalifikácie: Bakalár. Bratislava: PRAF UK, 2023. 46 s.

Určovanie rodičovstva demonštruje relevantnú právnu otázku, pretože jej legislatívna úprava predurčuje osobný stav nielen dieťaťa, ale aj rodičov. Preto je určenie osobného statusu dieťaťa legitímnym pre celoživotné fungovanie v spoločnosti. Korektná právna úprava preto môže prospieť k stabilite vzťahu nielen medzi dieťaťom a rodičom, ale aj k stabilnému psychickému stavu jedinca. Nesmieme však opomenúť medicínsky pokrok v oblasti určenia otcovstva a surogácie. Cieľom našej práce bolo definovať a kriticky analyzovať súčasnú legislatívu určenia rodičovstva a surogácie nielen v Slovenskej republike, ale aj v zahraničí. V úvodnej časti sme zhrnuli základné pojmy súvisiace s bakalárskou prácou a následne sme v kapitolách a podkapitolách analyzovali jednotlivé inštitúty určenia a zapretia rodičovstva. V kapitole s názvom Surogačné materstvo sme zadefinovali pojem náhradného materstva, s ním spojené etické a právne otázky s komparáciou legislatívy Slovenskej republiky a zahraničnej legislatívy.

Kľúčové slová: určenie materstva, určenie otcovstva, zapretie materstva, zapretie otcovstva, surogačné materstvo

ABSTRACT

HORŇÁKOVÁ, Barbora: Determination of parenthood. [Bachelor thesis]. Comenius University in Bratislava. Faculty of law; Institute of clinical legal education. Supervisor's name: JUDr. Martina Haršányová, PhD. Professional qualification level: Bachelor degree. Bratislava: PRAF UK, 2023. 46 pages.

Determination of parenthood demonstrates a relevant juridical question, since its legislative regulation predetermines not only the personal status of the child, but the parents themselves. Therefore, defining the personal status of a child is legitimate for lifelong functioning in society. Hence why correct legislation can contribute not only to the stability of a relationship between the parent and the offspring, but also to a stable mental state of an individual. However, the medical progress in the area of paternity determination and surrogacy can not be omitted. The objective of this thesis is definition and critical analysis of the current legislative dealing with determination of parentage and surrogacy not only in the Slovak Republic, but also in other countries. The introduction consists of basic terms related to the bachelor thesis and further chapters and subsections deal with analysis of individual institutes of determination and denial of parenthood. In the chapter titled Surrogacy motherhood, the concept of surrogacy is defined, alongside with ethical and legal questions concerning the topic, with comparison of the Slovak Republic legislative and foreign legislative.

Key words: determination of motherhood, determination of paternity, denial of motherhood, denial of paternity, surrogacy

Predhovor

Určenie rodičovstva vo všeobecnej rovine predstavuje významnú otázku, ktorá výrazne ovplyvňuje nielen začlenenie dieťaťa do spoločnosti a jeho osobný status, ale taktiež aj fungovanie rodiny ako celku, no v neposlednom rade aj celej spoločnosti. Preto sme sa snažili v našej bakalárskej práci postupne definovať prispôsobenú právnu úpravu určenia materstva a otcovstva. Vzhľadom k tomu, že medicína prináša stále nové možnosti asistovanej reprodukcie a nové medicínske postupy, okrem určenia rodičovstva v podmienkach Slovenskej republiky sme sa snažili komparatívnou metódou analyzovať slovenskú legislatívu v oblasti náhradného materstva a taktiež legislatívu zahraničných štátov, a to nielen tých pokrokovejších a liberálnejších.

Táto práca sa zameriava nielen na výskum a analýzu možností určovania rodičovstva, no zaoberá sa taktiež právnymi a etickými otázkami, ktoré sa týkajú určovania rodičovstva.

Cieľom našej bakalárskej práce je poskytnúť prehľad o súčasných teoretických možnostiach určovania rodičovstva a ich použití v praxi. Práca sa tiež zameriava na identifikáciu oblastí, ktoré z nášho pohľadu vyžadujú ďalší výskum a na diskusiu o možných inováciách v oblasti určenia rodičovstva a surogačného materstva.

Obsah

Úvod	9
1. Vymedzenie základných pojmov	10
2. Určenie materstva.....	13
3. Určenie otcovstva.....	16
3.1 Prvá zákonná domnienka určenia otcovstva	16
3.2 Druhá zákonná domnienka určenia otcovstva.....	18
3.3 Tretia zákonná domnienka určenia otcovstva	21
4. Zapretie otcovstva	25
4.1 Zapretie otcovstva určeného prvou zákonnou domnienkou.....	25
4.2 Zapretie otcovstva určeného druhou zákonnou domnienkou.....	30
4.3 Zapretie otcovstva na návrh dieťaťa	32
5. Surogačné materstvo	34
5.1 Surogácia na Slovensku	37
5.2 Surogácia v iných štátoch.....	38
Záver	42
Zoznam použitej literatúry	43

Úvod

Legislatívna úprava určenia rodičovstva rieši otázky rodičovstva osobitne pre určenie matky a otca v závislosti od troch zákonných domnienok v zákone. Od určenia rodičovstva sa odvíja vecná legitímácia v konaniach vo veciach starostlivosti súdu o maloletých ohľadom zabezpečenia základných práv a všetkých oprávnených potrieb dieťaťa, pričom nepochybne práve detstvo významne ovplyvňuje dospelosť a kvalitu života každého jedinca. Preto môžeme konštatovať, že význam efektívneho právneho zakotvenia určenia rodičovstva je kľúčový aj pre priaznivý vývoj celej spoločnosti. Cieľom bakalárskej práce je zhodnotiť efektívnosť právnej úpravy *de lege lata* vzhľadom na požiadavky modernej spoločnosti a právnej praxe a vymedziť, a identifikovať problematický priestor pre zefektívnenie právnej úpravy návrhmi *de lege ferenda*. V druhej polovici bakalárskej práce sme venovali pozornosť surogácii nielen na Slovensku, ale aj v iných štátoch. Surogačné materstvo umožňuje párom splniť ich túžbu mať deti a vytvoriť vlastnú rodinu. Je však dôležité poznamenať, že surogačné materstvo je konfrontované aj s kritikou a viacerými etickými otázkami, preto je v mnohých krajinách zakotvená prísna legislatíva. V závere práce sme komparatívnou metódou zhodnotili rôzne prístupy štátov k surogačnému materstvu, nakoľko práve inšpirácia v moderných právnych poriadkoch iných krajín môže byť smerodajná pre legislatívne ambície slovenského zákonodarcu v oblasti surogačného materstva.

1. Vymedzenie základných pojmov

Rodinu môžeme chápať ako základnú inštitúciu spoločenského života ľudí. Keďže človek je tvor spoločenský, práve rodina nám už od narodenia dáva pocit, že sa máme o koho oprieť. Už len z dôvodu, že sme ako ľudia predurčení žiť v spoločnosti, je rodina ako primárna inštitúcia spoločenského života nesmierne dôležitá nielen pre jedinca, ale aj pre celú spoločnosť. „*Veľmi zjednodušene možno pojem rodina vymedziť ako skupinu ľudí, ktorí sú navzájom spojení manželskými alebo príbuzenskými vzťahmi a spoločným spôsobom života. Za členov rodiny sa z hľadiska nášho práva považujú osoby, ktoré spolu žijú v spoločnej domácnosti a sú tzv. blízkymi osobami.*“¹

V minulosti v tradičných rodinách boli rodičia zviazaní manželstvom, no v dnešnej modernej spoločnosti to už nemusí byť pre rodičov priorita, čo môže mať, ale nemusí na rodinu sociálne následky. Čomu sa však partneri nevyhnú, sú právne následky.²

Rodinu a jej väzby si vykladá každá kultúra rôzne. V kultúrach, ktoré preferujú tradičnejšie hodnoty je oveľa ťažšie, niekedy až nemožné vybočiť z noriem, ktoré sú symptomatické pre danú kultúru. Naopak, v modernejších vyspelých krajinách si každá rodina určuje sama svoje hodnoty a svoju orientáciu, akou sa bude uberať. Rodičia vychovávajú svoje deti podľa svojho uváženia a už nemusia „poslúchať“ sociálne normy, ktorými sa tradičná kultúra musí neprestajne riadiť. Aj keď v tradícionalných východných krajinách stále platí princíp „matka v domácnosti a otec živiteľ“ (Slovenská republika v minulosti za tradičnými krajinami nezaostávala), dnes už sa pomaly, ale isto rodiny stávajú tzv. dvojkariérovými, čo umožňuje obom rodičom pracovať a budovať si vlastnú kariéru.³

Rodina vyžaduje rôzne formy spolupráce ako ekonomickú, spoločenskú a výchovnú, ktoré by aj napriek rozdielom v rôznych kultúrach mali byť zachovávané v každej forme spoločnosti na to, aby sa dodržalo správne fungovanie rodiny. Funkcie rodiny sú podľa sociológie regulácia sexuálneho správania, reprodukcia, socializácia

¹ LAZAR, Ján a kol. Občianske právo hmotné. Bratislava: IURIS LIBRI, 2014. 226 s.

² SOPÓCI, J., BÚZIK, B. 1995. Základy sociológie. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1995. 88 s.

³ SOPÓCI, J., BÚZIK, B. 1995. Základy sociológie. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1995. 92 s.

a v neposlednom rade starostlivosť a ochrana. Ak sú všetky tieto funkcie naplnené vo všetkých smeroch, môžeme hovoriť o funkčnej rodine. ⁴

V súčasnosti stále prevláda pokrvné príbuzenstvo medzi rodičmi a deťmi, no stretávame sa aj s možnosťami adopcie, či v prípade iných štátov aj s možnosťou vynosenia dieťaťa. V prípade vynosenia dieťaťa môžeme hovoriť nielen o pároch, ktoré z medicínskeho hľadiska nemôžu mať deti, ale aj o homosexuálnych pároch, ktoré si chcú založiť rodinu a z fyziologického hľadiska je nemožné, aby počali dieťa. Vynosením dieťaťa a porovnaním právnych úprav v rôznych štátoch sa budeme zaoberať v osobitnej kapitole. ⁵

Nasledujúcim zo základných pojmov dôležitých pre našu bakalársku prácu je manželstvo. Manželstvo je v právnom a sociálnom význame zväzok dvoch ľudí, ktorý sa zväčša uzatvára s cieľom vytvoriť trvalý vzťah a zdieľať spoločný život. Je obyčajne založené na záväzku vernosti a vzájomnej podpory a poskytuje rámec pre vytvorenie rodiny a výchovy detí. Manželstvo sa líši v závislosti od kultúrnych, náboženských a právnych tradícií v rôznych krajinách a spoločnostiach, ale zvyčajne zahŕňa určitý spôsob oficiálneho uzatvorenia, ako napríklad civilné sobáše, náboženské svadby alebo iné rituály. Podľa Zákona o rodine je „*manželstvo zväzok muža a ženy, ktorý vzniká na základe ich dobrovoľného a slobodného rozhodnutia uzavrieť manželstvo po splnení podmienok ustanovených týmto zákonom.*“ ⁶

Manželstvo môže byť aj právny kontrakt, ktorý zahŕňa povinnosti a práva manželov v oblasti financií, majetku a dedičstva, ale aj v oblasti vzájomnej starostlivosti a ochrany, napríklad v prípade zdravotného postihnutia alebo potreby starostlivosti o deti. V súčasnosti sa niektoré krajiny rozhodli legalizovať manželstvo medzi rovnakými pohlaviami a umožniť im rovnaké práva a povinnosti. ⁷

Rodičovstvo je vzťah medzi rodičom a jeho dieťaťom, ktorý sa zvyčajne vytvára biologickým, adoptívnym alebo právnym spôsobom. Rodičovstvo zahŕňa rôzne povinnosti, zodpovednosti a práva rodičov voči ich dieťaťu, ako napríklad zabezpečenie základných

⁴ SOPÓCI, J., BÚZIK, B. 1995. Základy sociológie. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1995. 88 s.

⁵ SOPÓCI, J., BÚZIK, B. 1995. Základy sociológie. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1995. 88 s.

⁶ Zákon č. 36/2005 Z.z. o rodine a o zmene a doplnení niektorých zákonov

⁷ SOPÓCI, J., BÚZIK, B. 1995. Základy sociológie. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1995. 88 s.

potrieb dieťaťa, jeho výchovu, starostlivosť o zdravie a vzdelávanie dieťaťa. Väčšina spoločností a kultúr uznáva, že rodičia majú povinnosť poskytovať dieťaťu potrebnú starostlivosť a výchovu, že sú zodpovední za jeho správne vedenie a vývoj. Rodičovstvo je obvykle regulované právnymi predpismi, ktoré určujú povinnosti a práva rodičov v súvislosti s ich dieťaťom, ako aj postup pri riešení sporov týkajúcich sa rodičovstva. Rodičovstvo sa môže líšiť v závislosti od kultúrnych, náboženských a právnych tradícií v rôznych krajinách a spoločnostiach. V súčasnosti sa často zdôrazňuje, že rodičovstvo by malo byť založené na záujme dieťaťa a jeho prospechu, a že by malo byť podporované podpornými službami, ako sú rodinné programy a sociálne služby.⁸

Uvedené základné pojmy budú užitočné pri analýze osobitných kapitol. Umožnia porozumieť relevantným väzbám medzi nimi, pretože nesporne sú základom pre každú z problematík, ktoré analyzujeme v našej bakalárskej práci.

⁸ LAZAR, Ján a kol. Občianske právo hmotné. Bratislava: IURIS LIBRI, 2014. 322 s.

1. Určenie materstva

V prípade určenia materstva v slovenskom právnom systéme nám zásada „mater semper in iure certa est, pater incertus“, ktorá v preklade znamená „matka je vždy istá, otec neistý“ presne určuje, že materstvo je možné určiť na základe pôrodu. V prípade tejto zásady sa nám už v dnešnej dobe naskytujú rôzne eventuality v kontexte medicínskych pokrokov. Môžeme sa zamýšľať nad tým, či matka je žena, ktorá dieťa porodí alebo poskytne biologický materiál, prípadne žena, ktorá plod vzniknutý z biologického materiálu inej ženy vynosí a porodí.⁹

Ak by sme si porovnali zahraničné právne úpravy, zistili by sme, že iné štáty nám upravujú otázku tzv. surogačného materstva, teda problematiku vynosenia dieťaťa. Keďže slovenská práva úprava sa riadi spomínanou rímsko-právnou zásadou „mater semper in iure certa est, pater incertus“ a prikláňa sa k rímsko-germánskej vetve civilného práva, ktorá sa riadi udalosťou porodenia dieťaťa, dohody o vynosení dieťaťa sú v našom prípade absolútne neplatné.¹⁰ Naopak románska vetva civilného práva sa zaoberá tzv. uznaním materstva.¹¹ Ak by došlo k nejakému sporu, pri ktorom by sme museli dokazovať materstvo ženy, rozhodným by nebol test DNA, ale správa o pôrode.¹²

Lekári a zdravotnícky personál sa riadia zákonom č. 576/2004 Z.z. o zdravotnej starostlivosti, službách súvisiacich s poskytovaním zdravotnej starostlivosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Tento zákon nám stanovuje, kto vedie zdravotnú dokumentáciu, obsah a účel zdravotnej dokumentácie, ktorej súčasťou sú okrem iného aj informácie o pôrode.

V tomto prípade však môže nastať sporná udalosť, že matka neporodí v zdravotníckom zariadení, zdokumentovanie ošetrenia nastane až neskôr, prípadne vôbec a v takom prípade sa môže stať, že existujú dve ženy, ktoré tvrdia, že dieťa porodili. Pokiaľ teda nie je isté, ktorá žena dieťa porodila, rozhoduje v danej veci príslušný okresný súd. V konaniach, kde je účastníkom maloletý, je príslušnosť súdu upravená odlišne a nespravuje

⁹ CIRÁK, J., PAVELKOVÁ, B., ŠTEVČEK, M. Rodinné právo. Šamorín: Heuréka, 2008. 81 s.

¹⁰ CIRÁK, J., PAVELKOVÁ, B., ŠTEVČEK, M. Rodinné právo. Šamorín: Heuréka, 2008. 81 s.

¹¹ BÁNOS, R., KOŠÚTOVÁ, M. Zákon o rodine, Veľký komentár. Žilina: Eurokódex, 2020. s.316.

¹² BÁNOS, R., KOŠÚTOVÁ, M. Zákon o rodine, Veľký komentár. Žilina: Eurokódex, 2020. s.316.

sa trvalým pobytom maloletého, ale je určená podľa bydliska dieťaťa, nakoľko zákonodarca aj v tomto ohľade reflektuje prioritne najlepší záujem dieťaťa.¹³

Všeobecný súd podľa trvalého bydliska môžeme využiť v prípade, ak takého súdu niet. V takom prípade bude určenie rodičovstva posudzovať súd, v ktorého obvode má matka nahlásený trvalý pobyt. Rovnako by sme postupovali v prípade muža, ktorého otcovstvo má byť určené alebo zapreté.¹⁴

Sporné prípady sú návrhové konania, súd ich nezačína ex offo. Návrh na začatie konania musí obsahovať všetky potrebné náležitosti. Tieto náležitosti nám ustanovuje §127 Civilného sporového poriadku a v podaní je teda uvedené, akému súdu je určené, kto ho podáva, ktorej veci sa týka, čo sa ním sleduje a podpis.¹⁵ Civilný mimosporový poriadok uvádza, že v návrhu na začatie konania sa okrem všeobecných náležitostí podania uvedie označenie účastníkov, ich zástupcov, ak ich majú, pravdivé a úplné opísanie rozhodujúcich skutočností, označenie dôkazov na ich preukázanie a musí byť zjavné, čoho sa navrhovateľ domáha.¹⁶ Taktiež je potrebné doplniť k návrhu listinné dôkazy, na ktoré sa navrhovateľ vo svojom návrhu odvoláva. V prípade, že tieto listinné dôkazy nie je možné doplniť navrhovateľom, súd ich na návrh navrhovateľa môže vyžiadať od osoby, ktorá týmito dôkazmi disponuje.

Účastníci konania sú presne vymedzení podľa typu určenia alebo zapretia rodičovstva. Pri určení materstva sú účastníci konania matka, otec a dieťa. Pri určení a zapretí otcovstva sú účastníkmi konania navrhovateľ podľa predpisov rodinného práva, a teda dieťa, matka a muž, ktorého otcovstvo má byť určené alebo zapreté. Pokiaľ hovoríme o konaní o prípustnosti zapretia otcovstva, účastník konania bude iba dieťa.¹⁷ Taktiež návrh môže podať ktokoľvek, kto má na tejto veci právny záujem.

V prípade súdnych konaní ohľadom určenia materstva rozlišujeme pozitívny maternitný spor a negatívny maternitný spor. Pozitívny maternitný spor znamená, ak určenie matky, ktorá dieťa porodila a o negatívnom maternitnom spore hovoríme, ak dôjde k vylúčeniu, že istá žena dieťa porodila.¹⁸

¹³ BÁNOS, R., KOŠÚTOVÁ, M. Zákon o rodine, Veľký komentár. Žilina: Eurokódex, 2020. s.316.

¹⁴ BÁNOS, R., KOŠÚTOVÁ, M. Zákon o rodine, Veľký komentár. Žilina: Eurokódex, 2020. s.316.

¹⁵ Zákon č. 160/2015 Z.z. Civilný sporový poriadok

¹⁶ Zákon č. 161/2015 Z.z. Civilný mimosporový poriadok

¹⁷ BÁNOS, R., KOŠÚTOVÁ, M. Zákon o rodine, Veľký komentár. Žilina: Eurokódex, 2020. s.317.

¹⁸ BÁNOS, R., KOŠÚTOVÁ, M. Zákon o rodine, Veľký komentár. Žilina: Eurokódex, 2020. s.317.

Ak už dôjde k samotnému súdному konaniu, súd je povinný vykonať všetky dôkazy súvisiace s konaním, a to aj tie, ktoré účastníkmi navrhnuté neboli.¹⁹

Určenie materstva je základné a podstatné pre určenie otcovstva. Ak nemáme určenú matku, nemôžeme pokračovať v určení otcovstva. Pokiaľ teda chceme určiť materstvo inej matky, musíme zaprieť prvého otca, pretože nemôžeme mať určeného otca, ak nemáme určenú matku. Ďalšie otcovstvo je teda možné určiť až po určení matky. Je možné, že dôjde k pochybnostiam ohľadom určenia materstva. V takom prípade rozhoduje ohľadom určenia materstva súd.²⁰ Rozsudok súdu má konštitutívne účinky.

Ustanovenie §91 ods.4 zákona č. 36/2005 Z.z. o rodine určuje, že ak matka pre duševnú poruchu alebo inú ťažko prekonateľnú prekážku nemôže posúdiť vážnosť situácie a s ním spojenú nemožnosť vykonania vyhlásenia, jej vyhlásenie nie je potrebné.²¹

Sú rôzne otázky ohľadom nevyvrátiteľnej domnienky zapretia materstva. Materstvo ako také nie je možné zaprieť. Musíme však riešiť problém napríklad mylného určenia materstva alebo anonymné pôrody. Ustanovenie §11 ods. 11 zákona č. 576/2004 Z.z. o zdravotnej starostlivosti, službách súvisiacich s poskytovaním zdravotnej starostlivosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov ustanovuje, že v prípade anonymného pôrodu matka porodí dieťa a následne na jej písomnú žiadosť o utajenie svojej osoby v súvislosti s pôrodom, má právo na osobitnú ochranu svojich osobných údajov.²²

Existuje viacero možných zmien, ktoré by mohli dopomôcť k presnejšiemu určeniu materstva. Niektoré z týchto zmien sú napríklad DNA testy, keďže sa stávajú stále presnejšími na určenie biologickej matky dieťaťa. Tieto testy môžu byť použité na porovnanie DNA dieťaťa s DNA potenciálnych matiek a na určenie, kto je biologickou matkou. K presnejšiemu určeniu z nášho pohľadu môže dopomôcť aj revízia zákonov. Zmeny v zákonoch môžu poskytnúť väčšiu ochranu pre matky, ktoré sa dostanú do situácií, keď je nejasné, kto je biologickou matkou dieťaťa a zároveň môžu zabezpečiť spravodlivé riešenia pre všetkých zainteresovaných. Samozrejme proces určovania materstva je citlivý a každý prípad by mal byť posudzovaný individuálne.

¹⁹ BĀNOS, R., KOŠŪTOVÁ, M. Zákon o rodine, Veľký komentár. Žilina: Eurokódex, 2020. s.317.

²⁰ Zákon č. 36/2005 Z.z. o rodine a o zmene a doplnení niektorých zákonov

²¹ Zákon č. 36/2005 Z.z. o rodine a o zmene a doplnení niektorých zákonov

²² Zákon č. 576/2004 o zdravotnej starostlivosti, službách súvisiacich s poskytovaním zdravotnej starostlivosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov

2. Určenie otcovstva

Otcovstvo dieťaťa len predpokladáme a určujeme ho na základe troch domnienok. Prvá domnienka je otcovstvo manžela matky a tá je uplatnená aj keď je manželstvo maximálne tristo dní po zániku manželstva. Tento časový úsek nazývame ochranná doba.²³ Prvá domnienka je základná a ak ju uplatníme, neuplatňujeme už žiadnu ďalšiu domnienku.

Druhou zákonnou domnienkou je otcovstvo určené na základe súhlasného vyhlásenia matky a otca pred príslušným orgánom. V prípade použitia druhej domnienky takisto platí, že použitie tretej domnienky neprichádza do úvahy.²⁴

Tretia zákonná domnienka svedčí mužovi, ktorý s matkou súložil v rozhodnom čase pre narodenie dieťaťa, a teda muselo k súložiu dôjsť minimálne 180 dní pred narodením dieťaťa a najviac 300 dní po narodení dieťaťa.²⁵ Táto domnienka je prípustná až vtedy, keď nie je možné použiť predchádzajúce dve zákonné domnienky.²⁶

Poradie domnienok je fixne dané a nemožno ich prekračovať. Nasledujúcu domnienku možno použiť až keď predchádzajúcu domnienku nie je možné použiť. Všetky tri domnienky sú napadnuteľné súdom, keďže sú vyvrátiteľné a teda pripúšťajú dôkaz opaku.²⁷ Vyvrátiteľná domnienka sa považuje za existujúcu, ak sa nepreukáže opak. Ak sa preukáže opak, predmetná domnienka sa neuplatní vôbec.²⁸ Rozdiel v určovaní otcovstva a určovaní materstva je ten, že pri určovaní otcovstva nám ide o to, kto je považovaný za otca. V prípade určenia materstva je presne stanovené, kto je matkou dieťaťa.²⁹

3.1 Prvá zákonná domnienka určenia otcovstva

Prvú domnienku využívame najčastejšie, a teda vždy v prípade manželstva a je to domnienka ex lege, teda uplatňuje sa priamo zo zákona.³⁰

²³ BĀNOS, R., KOŠŪTOVÁ, M. Zákon o rodine, Veľký komentár. Žilina: Eurokódex, 2020. s.319.

²⁴ BĀNOS, R., KOŠŪTOVÁ, M. Zákon o rodine, Veľký komentár. Žilina: Eurokódex, 2020. s.319.

²⁵ CIRÁK, J., PAVELKOVÁ, B., ŠTEVČEK, M. Rodinné právo. Šamorín: Heuréka, 2008. 83 s.

²⁶ BĀNOS, R., KOŠŪTOVÁ, M. Zákon o rodine, Veľký komentár. Žilina: Eurokódex, 2020. s.319.

²⁷ CIRÁK, J., PAVELKOVÁ, B., ŠTEVČEK, M. Rodinné právo. Šamorín: Heuréka, 2008. 83 s.

²⁸ BĀNOS, R., KOŠŪTOVÁ, M. Zákon o rodine, Veľký komentár. Žilina: Eurokódex, 2020. s.319.

²⁹ BĀNOS, R., KOŠŪTOVÁ, M. Zákon o rodine, Veľký komentár. Žilina: Eurokódex, 2020. s.319.

³⁰ Rozsudok Okresného súdu Galanta z 06. decembra 2012, sp. zn. 13P/261/2012

Otcom je ten, komu svedčí manželstvo s matkou dieťaťa, teda hovoríme o rímskej zásade *pater is est quem nuptiae demonstant*. Táto zásada platí až do preukázania opaku.³¹ Ak je matka vydatá, otcovstvo je automaticky určené manželovi matky. Toto otcovstvo nie je potrebné nikde súhlasne vyhlásovať, po pôrode je manžel hneď zapísaný v rodnom liste ako otec. Môžeme hovoriť o základnej domnienke, keďže sa opierame o základné zásady rodinného práva a jednou z nich je aj ochrana rodiny a manželstva.³²

Rovnaký prípad nastáva aj keď manželstvo zaniklo a dieťa sa narodilo do trojstého dňa od zániku manželstva alebo po vyhlásení za neplatné.

Základným momentom pre určenie otcovstva uplatnením prvej zákonnej domnienky nie je moment počatia dieťaťa, ale moment narodenia dieťaťa, a teda stav rodičov.³³ Znamená to, že otec dieťaťa je vždy automaticky manžel matky, aj ak by to zdravotný stav manžela nedovoľoval, bol by nezvestný, prípadne by bol dlhodobo odcestovaný.³⁴ Ak by však existovali dôvody, pre ktoré by otcovstvo manžela matky nebolo biologicky možné, tieto dôvody by mohli byť použité v konaní o zapretie otcovstva.³⁵

Skutočnosť, že rodičia dlhodobo nežijú v spoločnej domácnosti, prípadne ich manželstvo zaniklo po narodení dieťaťa, je vo vzťahu k tejto domnienke irelevantná.³⁶

Ak by nastala udalosť, kedy by musel byť manžel matky vyhlásený za mŕtveho, riadili by sme sa podľa prezumpčívneho, teda predpokladaného dňa smrti, nie podľa dňa právoplatnosti rozsudku.³⁷

Keďže matka dieťaťa po zániku predošlého manželstva môže opäť uzavrieť ďalšie manželstvo, a to aj skôr než uplynie trojstý deň, môže sa naskytnúť kolízia. V tomto prípade svedčí domnienka neskoršiemu manželovi a ak by toto otcovstvo neskorší manžel zaprel, domnienka automaticky svedčí skoršiemu manželovi.³⁸ Lehoty na zapretie

³¹ BÁNOS, R., KOŠÚTOVÁ, M. Zákon o rodine, Veľký komentár. Žilina: Eurokódex, 2020. s.320.

³² CIRÁK, J., PAVELKOVÁ, B., ŠTEVČEK, M. Rodinné právo. Šamorín: Heuréka, 2008. 84 s.

³³ CIRÁK, J., PAVELKOVÁ, B., ŠTEVČEK, M. Rodinné právo. Šamorín: Heuréka, 2008. 84 s.

³⁴ CIRÁK, J., PAVELKOVÁ, B., ŠTEVČEK, M. Rodinné právo. Šamorín: Heuréka, 2008. 85 s.

³⁵ BÁNOS, R., KOŠÚTOVÁ, M. Zákon o rodine, Veľký komentár. Žilina: Eurokódex, 2020. s.320.

³⁶ BÁNOS, R., KOŠÚTOVÁ, M. Zákon o rodine, Veľký komentár. Žilina: Eurokódex, 2020. s.320.

³⁷ CIRÁK, J., PAVELKOVÁ, B., ŠTEVČEK, M. Rodinné právo. Šamorín: Heuréka, 2008. 85 s.

³⁸ CIRÁK, J., PAVELKOVÁ, B., ŠTEVČEK, M. Rodinné právo. Šamorín: Heuréka, 2008. 85 s.

otcovstva plynú bývalému manželovi od momentu, ako sa dozvedel o zapretí otcovstva neskoršieho manžela.³⁹

Lehoty plynúce v súvislosti s prvou zákonnou domnienkou určovania otcovstva sa riadia Občianskym zákonníkom, konkrétne ustanovením §122 Občianskeho zákonníka. Znamená to, že lehota plynie od nasledujúceho dňa od udalosti, ktorá je rozhodná pre jej začiatok. Rozhodujúci čas je v prípade určovania otcovstva napríklad zánik manželstva smrťou, rozvodom, prípadne vyhlásenie jedného z manželov za mŕtveho. Ak koniec lehoty pripadá na sobotu, nedeľu alebo sviatok, posledným dňom lehoty je najbližší nasledujúci pracovný deň.⁴⁰

3.2 Druhá zákonná domnienka určenia otcovstva

Druhá domnienka určenia otcovstva znamená súhlasné vyhlásenie oboch rodičov. Prípád druhej domnienky prichádza do úvahy až vtedy, ak nemôžeme použiť prvú domnienku, a teda ak by matka nebola v manželstve alebo dieťa by sa narodilo po trojstom dni od zániku manželstva, alebo vyhlásenia manželstva za neplatné, alebo ak by bolo otcovstvo predošlého manžela úspešne zapreté.⁴¹

Túto domnienku nemožno určiť automaticky zo zákona, ako je to v prípade zosobášených rodičov. Keďže existuje spoločenský záujem na spolužití rodičov, ktorí nie sú zosobášení, ale napriek tomu majú záujem na spoločnom vychovávaní dieťaťa, zabezpečení jeho práv a záujem dieťaťa poznať oboch svojich rodičov, Zákon o rodine upravuje aj druhú domnienku určenia otcovstva.⁴² V dnešnej dobe si môžeme všimnúť neustály nárast nezosobášených párov alebo nezáujem párov o uzavretie manželstva, a práve v takomto prípade využívajú druhú zákonnú domnienku.

Lehota na zapretie otcovstva začína plynúť skoršiemu manželovi od momentu, čo sa dozvedel o zapretí otcovstva neskorším manželom.

Otehotnenie matky pomocou asistovanej reprodukcie prináša v prípade zapretia otcovstva viacero prekážok. Pokiaľ skorší manžel podpísal súhlas o asistovanej reprodukcii, jeho možnosť zaprieť otcovstvo bude obmedzená. Výnimkou by bol prípad,

³⁹ CIRÁK, J., PAVELKOVÁ, B., ŠTEVČEK, M. Rodinné právo. Šamorín: Heuréka, 2008. 85 s.

⁴⁰ Zákon č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník

⁴¹ CIRÁK, J., PAVELKOVÁ, B., ŠTEVČEK, M. Rodinné právo. Šamorín: Heuréka, 2008. 89 s.

⁴² BÁNOS, R., KOŠÚTOVÁ, M. Zákon o rodine, Veľký komentár. Žilina: Eurokódex, 2020. s.327.

keby sa preukázalo, že matka dieťaťa otehotnela inak ako pomocou asistovanej reprodukcie, s ktorou súhlasil aj skorší manžel.⁴³

Keďže v prípade súhlasného vyhlásenia nie je potrebná biologická zhoda otca a dieťaťa, svoje otcovstvo môže teoreticky vyhlásiť aj nebiologický otec dieťaťa, partner matky a podobne.⁴⁴ „Ak muž označený za otca maloletého dieťaťa zomrel, ustanovený opatrovník pre konanie o určenie otcovstva podľa §95 ods.1 Zákona o rodine nemôže urobiť súhlasné vyhlásenie podľa §91 Zákona o rodine.“⁴⁵

Súhlasné vyhlásenie vykonávajú obaja rodičia spoločne, a to pred matričným úradom alebo pred súdom. Môže sa stať, že matka je nespôsobilá na vykonanie súhlasného vyhlásenia alebo jej bráni iná prekážka. V takom prípade môže urobiť súhlasné vyhlásenie iba otec.⁴⁶ Za závažnú prekážku nemožno považovať smrť matky. Ak by matka zomrela, znamenalo by to, že nie je možné použiť druhú domnienku, ale otcovstvo je možné a potrebné určiť treťou zákonnou domnienkou.⁴⁷ Súhlas otca postačuje, ak matka podala návrh na určenie otcovstva a žalovaný muž následne v prebiehajúcom konaní uznal otcovstvo.⁴⁸

V prípade určenia otcovstva prvou zákonnou domnienkou je rozhodný moment deň narodenia dieťaťa. Naopak, pri určovaní otcovstva druhou domnienkou nie je presne stanovená zákonná lehota. Súhlasné vyhlásenie je preto možné vykonať aj k počatému nenarodenému dieťaťu a taktiež k plnoletému dieťaťu. Ohľadom problému určenia otcovstva súhlasným vyhlásením k nasciturovi sa preto naskytujú viaceré otázky. Keďže otec nadobúda práva a povinnosti k dieťaťu až po narodení, otázka je, či sa budú líšiť následky medzi tým, či sa dieťa narodí živé alebo mŕtve. Relevantnou udalosťou na splnenie účelu uznania otcovstva podľa druhej domnienky je narodenie dieťaťa, či už sa narodí živé alebo mŕtve.⁴⁹

Môže nastať prípad, že rodičia urobia súhlasné vyhlásenie v dva odlišné dni. V takom prípade považujeme za deň vyhlásenia deň, kedy k prvému podpisu rodiča

⁴³ BÁNOS, R., KOŠÚTOVÁ, M. Zákon o rodine, Veľký komentár. Žilina: Eurokódex, 2020. s.321.

⁴⁴ CIRÁK, J., PAVELKOVÁ, B., ŠTEVČEK, M. Rodinné právo. Šamorín: Heuréka, 2008. 90 s.

⁴⁵ Rozsudok Najvyššieho súdu SR z 14. mája 1992, sp. zn. 3 Cz 17/1992

⁴⁶ CIRÁK, J., PAVELKOVÁ, B., ŠTEVČEK, M. Rodinné právo. Šamorín: Heuréka, 2008. 90 s.

⁴⁷ BÁNOS, R., KOŠÚTOVÁ, M. Zákon o rodine, Veľký komentár. Žilina: Eurokódex, 2020. s.329.

⁴⁸ BÁNOS, R., KOŠÚTOVÁ, M. Zákon o rodine, Veľký komentár. Žilina: Eurokódex, 2020. s.327.

⁴⁹ BÁNOS, R., KOŠÚTOVÁ, M. Zákon o rodine, Veľký komentár. Žilina: Eurokódex, 2020. s.330.

pristúpi súhlasné vyhlásenie druhého rodiča. V prípade, že sa nevyžaduje vyhlásenie matky, je to deň vykonania vyhlásenia otca.⁵⁰

Keďže súhlasným vyhlásením sa ďalej neskúma, či je uznaný otec aj biologickým otcom, predpokladaný otec dobrovoľne pristupuje k plneniu rodičovských práv a povinností.⁵¹ Taktiež môže nastať udalosť, že už je urobené súhlasné vyhlásenie k počatému, nenarodenému dieťaťu, no po tomto vyhlásení matka uzavrela manželstvo s iným mužom, odlišným od muža, ktorý vykonal súhlasné vyhlásenie. Súhlasné vyhlásenie by v takom prípade bolo bez právnych následkov a za otca by bol považovaný muž s ktorým je matka v manželstve.⁵²

Maloletý rodič vykonáva súhlasné vyhlásenie výlučne iba pred súdom, ktorý posudzuje, či je spôsobilý na takýto úkon. V takom prípade súd síce nemôže odmietnuť takéto vyhlásenie, ale môže účastníka posúdiť ako nespôsobilého.⁵³ Ak by sa stalo, že súd odmietne vyhlásenie maloletého a matka nepodá návrh na určenie otcovstva, súd určí maloletému predpokladanému otcovi opatrovníka, ktorý ho bude v konaní zastupovať.⁵⁴

Vzhľadom na to, že súhlasné vyhlásenie rodičov o uznaní otcovstva je právnym úkonom, musí spĺňať povinné náležitosti uvedené v Občianskom zákonníku. Ustanovenie §37 ods.1 Občianskeho zákonníka uvádza, že právny úkon sa musí urobiť slobodne a vážne, určite a zrozumiteľne; inak je neplatný.⁵⁵ Taktiež aby bol právny úkon platný, obaja rodičia musia byť spôsobilí na právne úkony.

Ak sa určuje otcovstvo súhlasným vyhlásením rodičov, môže sa takéto vyhlásenie urobiť pred matričným úradom alebo pred príslušným súdom. Pokiaľ sa určuje pred matričným úradom, určuje sa pred orgánom, ktorý vedie matriku, v ktorej má byť dieťa zapísané do knihy narodení.⁵⁶

⁵⁰ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR z 9. júna 1983, sp. zn. Cpj 139/83

⁵¹ BĀNOS, R., KOŠŪTOVÁ, M. Zákon o rodine, Veľký komentár. Žilina: Eurokódex, 2020. s.327.

⁵² BĀNOS, R., KOŠŪTOVÁ, M. Zákon o rodine, Veľký komentár. Žilina: Eurokódex, 2020. s.330.

⁵³ CIRÁK, J., PAVELKOVÁ, B., ŠTEVČEK, M. Rodinné právo. Šamorín: Heuréka, 2008. 91 s.

⁵⁴ BĀNOS, R., KOŠŪTOVÁ, M. Zákon o rodine, Veľký komentár. Žilina: Eurokódex, 2020. s.329.

⁵⁵ Zákon č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník

⁵⁶ BĀNOS, R., KOŠŪTOVÁ, M. Zákon o rodine, Veľký komentár. Žilina: Eurokódex, 2020. s.328.

Predbežné konanie vo veciach určenia otcovstva nám upravujú ustanovenia §104 a nasledujúce Civilného mimosporového poriadku. Miestna príslušnosť je upravená ustanovením §106 Civilného mimosporového poriadku, a teda je presne stanovené, že na konania vo veciach určenia rodičovstva je miestne príslušný súd, v ktorého obvode má dieťa bydlisko. Ak takého súdu niet, je príslušný všeobecný súd matky, inak všeobecný súd toho, koho otcovstvo má byť určené alebo zapreté.⁵⁷

Predbežné konanie a sporové konanie vo veciach určenia otcovstva sa v istých skutočnostiach líšia. V predbežnom konaní o určení otcovstva súd vypočuje matku a označeného otca, a v prípade, že dôjde k uznaniu otcovstva súhlasným vyhlásením, súd túto skutočnosť po zápise do zápisnice oznámi príslušnému matričnému úradu.⁵⁸ Pokiaľ ide o sporové konanie a dôjde k súhlasnému vyhláseniu až počas trvania samotného konania, prípadne dôjde k osvojeniu dieťaťa, takéto vyhlásenie sa zaznamená do zápisnice, konanie sa zastaví. Súd následne pokračuje v úprave rodičovských práv a povinností, ak rodičia dieťaťa spolu nežijú. Ak súd zastaví konanie o určení otcovstva, je možné sa proti takémuto rozhodnutiu odvolať.⁵⁹

3.3 Tretia zákonná domnienka určenia otcovstva

V prípade tretej zákonnej domnienky ide o preukázanie súlože matky a otca v rozhodnom čase pre narodenie dieťaťa, a teda nemohlo prejsť od tohto skutku menej ako 180, a viac ako 300 dní, ak túto skutočnosť nevyklúčujú závažné okolnosti.

Tretia zákonná domnienka sa použije, ak nie je možné určiť otcovstvo na základne prvej a druhej zákonnej domnienky. Aj tretiu domnienku je možné vyvrátiť, a to výlučne v súdnom konaní. Konanie sa začína vždy len na návrh, to znamená, že ani v prípade tretej domnienky súd nezačína konanie ex offio. Preukazujú sa všetky možné dôkazy a znalecké posudky, či už z odboru genetiky, hematológie, gynekológie a podobne.⁶⁰

Návrh môže podať muž, ktorý o sebe tvrdí, že je otec, matka dieťaťa, dieťa a potomkovia dieťaťa. Každá zo spomínaných aktívne legitimovaných osôb môže podať

⁵⁷ Zákon č. 161/2015 Z.z. Civilný mimosporový poriadok

⁵⁸ BÁNOS, R., KOŠÚTOVÁ, M. Zákon o rodine, Veľký komentár. Žilina: Eurokódex, 2020. s.328.

⁵⁹ BÁNOS, R., KOŠÚTOVÁ, M. Zákon o rodine, Veľký komentár. Žilina: Eurokódex, 2020. s.328.

⁶⁰ BÁNOS, R., KOŠÚTOVÁ, M. Zákon o rodine, Veľký komentár. Žilina: Eurokódex, 2020. 333 s.

návrh samostatne alebo spoločne. Znamenalo by to, že okrem samostatného návrhu môžu podať návrh napríklad dieťa a matka, prípadne dieťa a domnelý otec.⁶¹

Pasívne legitimovaný môže byť dieťa a matka, pokiaľ aktívne legitimovaný je muž, ktorý o sebe tvrdí, že je otcom dieťaťa.⁶²

V prípade, že otec nežije, je možné podať návrh voči opatrovníkovi určenému otcovi. V takom prípade sa vedie konanie proti určenému opatrovníkovi. „Žaloba o určenie otcovstva muža, ktorý už nie je nažive, smeruje a konanie o tejto žalobe sa vedie proti opatrovníkovi zomretého, ktorého ustanovil súd (§95 ods.1 zákona o rodine), a nie proti zomretému zastúpenému opatrovníkom. I v záhlaví rozsudku súdu treba preto uviesť, že ide o konanie proti opatrovníkovi ustanovenému zomretému domnelému otcovi pre konanie o určenie jeho otcovstva.“⁶³

Smrť navrhovateľa nie je považovaná za prekážku v konaní o určenie otcovstva. Ak navrhovateľ v priebehu konania zomrie, oprávnené osoby môžu v konaní pokračovať.⁶⁴ Takéto oprávnené osoby sú napríklad potomkovia navrhovateľa. Ak zomrie ako navrhovateľ matka dieťaťa, dieťa môže pokračovať v konaní. Pokiaľ je toto dieťa ešte maloleté, je mu priradený opatrovník a ten koná v mene dieťaťa. Pokiaľ v priebehu konania zomrie dieťa, môže na jeho miesto navrhovateľa nastúpiť matka. Ak počas konania zomrie muž, ktorý o sebe tvrdí, že je otec dieťaťa, na jeho miesto nemôže nastúpiť ani matka ani dieťa. Pokračovať v konaní je možné iba ak existuje procesný nástupca, ktorý by mal právny záujem v konaní pokračovať. Ak takého niet, konanie súd povinne zastaví. Zákon umožňuje potomkom, aby podali návrh na začatie nového konania, ak tento návrh je podaný do šiestich mesiacov od smrti navrhovateľa.⁶⁵ Právny záujem potomkov na podaní návrhu a záujmu pokračovať v konaní je najčastejšie dedičské konanie, prípadne iné majetkové záujmy.⁶⁶

Oprávnené osoby sú napríklad potomkovia a môžu podať návrh na určenie otcovstva do šiestich mesiacov od smrti domnelého otca.⁶⁷

⁶¹ BÁNOS, R., KOŠÚTOVÁ, M. Zákon o rodine, Veľký komentár. Žilina: Eurokódex, 2020. 333 s.

⁶² BÁNOS, R., KOŠÚTOVÁ, M. Zákon o rodine, Veľký komentár. Žilina: Eurokódex, 2020. 334 s.

⁶³ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR z 30. marca 1977, sp.zn. 1 Cz 37/77

⁶⁴ CIRÁK, J., PAVELKOVÁ, B., ŠTEVČEK, M. Rodinné právo. Šamorín: Heuréka, 2008. 93 s.

⁶⁵ BÁNOS, R., KOŠÚTOVÁ, M. Zákon o rodine, Veľký komentár. Žilina: Eurokódex, 2020. 336 s.

⁶⁶ BÁNOS, R., KOŠÚTOVÁ, M. Zákon o rodine, Veľký komentár. Žilina: Eurokódex, 2020. 334 s.

⁶⁷ CIRÁK, J., PAVELKOVÁ, B., ŠTEVČEK, M. Rodinné právo. Šamorín: Heuréka, 2008. 93 s.

Na podanie návrhu pri tretej domnienke nie je žiadna zákonná lehota. Čas zohľadňujeme pri tretej domnienke iba pri posudzovaní, kedy súlož medzi domnelými rodičmi nastala. „Súdna prax celkom nevylučuje možnosť určenia otcovstva aj v takých prípadoch, keď muž s matkou dieťaťa súložil mimo tzv. „kritickú dobu“, teda v dobe, od ktorej uplynulo do narodenia dieťaťa menej než 180 alebo viac než 300 dní.“⁶⁸

Ďalšia vec, ktorú je potrebné zohľadniť je možnosť, že domnelý otec z biologických, prípadne iných dôvodov, nemôže byť otcom. Takýto dôvod, ktorý vylučuje otcovstvo muža je jeho impotencia. V takom prípade je nutné preukázať, že muž bol impotentný aj v čase súložu s matkou dieťaťa.⁶⁹ Súd ex offio zisťuje všetky možné dôkazy a to aj tie, ktoré nie sú navrhnuté na to, aby bola presne uvážená skutočnosť, kto v konečnom dôsledku môže byť otcom dieťaťa. „Rozhodnutie o určení otcovstva podľa ustanovenia §94 ods. 1 zákona o rodine je rozhodnutím o osobnom stave, ktoré je významné nielen pre dieťa a pre ostatné zúčastnené osoby, ale aj pre spoločnosť. Úlohou súdov je dbať o to, aby skutkový stav bol zistený čo najúplnejšie. V konaní o určení otcovstva je úlohou súdu, aby náležitým spôsobom zisťoval nielen všetky okolnosti, ktoré tvoria skutkový základ domnienky otcovstva svedčiacej žalovanému, ale s rovnakou starostlivosťou treba zisťovať aj prípadné závažné okolnosti, ktoré vylučujú otcovstvo žalovaného muža. Základným dôkazným prostriedkom je predovšetkým podrobný výsluch žalovaného a matky dieťaťa, pretože pri týchto výsluchoch ide o zistenie údajov, ktoré často inými dôkaznými prostriedkami zisťovať nemožno. Až po podrobnom a dôkladnom vykonaní výsluchu žalovaného a matky dieťaťa je možné zodpovedne uvažovať o vykonaní ďalších dôkazov.“⁷⁰

V dnešnej dobe sa využívajú najmä rôzne testy, či už genetické, hematologické, sexuologické, gynekologické a v neposlednom rade testy DNA, ktoré s najväčšou pravdepodobnosťou dokážu určiť príbuzenský vzťah. Pokiaľ v kritickom čase súložili s matkou dieťaťa viacerí muži, všetci sa podrobia testom DNA a taktiež musia byť ohľadom styku s matkou náležite vypočutí. Je veľmi pravdepodobné, že v budúcnosti DNA nahradia väčšinu spomínaných testov vzhľadom na ich presnosť.⁷¹ „V konaní o určení otcovstva podľa §94 ods.1 Zákona o rodine je súd oprávnený uložiť žalovanému mužovi, aby sa v súlade s §127 ods.3 OSP dostavil k znalcovi a strpel odber vzorky DNA,

⁶⁸ R 82/1956

⁶⁹ BÁNOS, R., KOŠÚTOVÁ, M. Zákon o rodine, Veľký komentár. Žilina: Eurokódex, 2020. 334 s.

⁷⁰ R 20/1980

⁷¹ BÁNOS, R., KOŠÚTOVÁ, M. Zákon o rodine, Veľký komentár. Žilina: Eurokódex, 2020. 333 s.

a to na účely určenia, respektíve vylúčenia otcovstva tohto muža. Nie je v rozpore s ústavným poriadkom, ak si súd vynucuje splnenie tejto povinnosti od žalovaného muža, ktorý sa odmieta podrobiť vyšetreniu, prostredníctvom poriadkových pokút alebo predvedenia.⁷² Krvné testy sa vykonávajú aj u detí, no vykonať je ich možné až po dosiahnutí jedného roka ich veku.⁷³

Pokiaľ je dieťa ešte maloleté a určuje sa k nemu otcovstvo, je potrebné upraviť aj otázku výchovy a výživy maloletého. Ustanovuje to §110 Civilného mimosporového poriadku, ktorý presne uvádza, že „S konaním o určenie otcovstva je spojené konanie o úprave výkonu rodičovských práv a povinností a o výžive maloletého.“

Pokiaľ došlo k určeniu otcovstva rozhodnutím súdu, nie je viac možné podať návrh na zapretie otcovstva. Voči rozsudku je však prípustné dovolanie i odvolanie generálneho prokurátora.⁷⁴ „Zapretie otcovstva na základe žaloby toho, komu svedčí domnienka otcovstva, je podľa aktuálnej úpravy rodinného práva Slovenskej republiky možným len v prípade tzv. prvej domnienky otcovstva (podľa ktorej sa za otca považuje manžel matky, tu por. i. §85 ods.1 a 2 zákona o rodine), resp. v prípade tej druhej (považujúcej za otca osobu, ktorej otcovstvo bolo určené súhlasným vyhlásením rodičov, tu por. tiež §90-§92 zákona o rodine), naopak je však vylúčené v prípade tretej domnienky – považujúcej za otca osobu určenú rozhodnutím súdu (v tejto súvislosti por. i absenciu „zapieracieho“ ustanovenia v rámci §94 a §95 zákona o rodine). V ostatnom uvedenom prípade rozhodná právna úprava zjavne pracuje s konštrukciou, podľa ktorej autoritatívne rozhodnutie súdu o určení, kto je otcom dieťaťa, vydané po náležite vykonanom dokazovaní je po vyčerpaní či nevyužití všetkých riadnych, resp. i mimoriadnych opravných prostriedkoch spôsobilých príslušný záver súdu zvrátiť nezmeniteľné (na rozdiel od prvých domnienok otcovstva nemajúcich pôvod v rozhodnutí súdu, ale v iných právnych skutočnostiach).“⁷⁵

Proces určenia otcovstva troma zákonnými domnienkami je podľa našej hypotézy zastaralý a v súčasnosti explicitne sťažuje možnosti určenia a zapretia otcovstva. Existujú nové technológie a metódy, ktoré sú schopné určiť otcovstvo s väčšou spoľahlivosťou. Preto by sme zákonodarcovi navrhli viaceré novšie spôsoby určenia otcovstva, medzi nimi nesporne uprednostniť DNA testy pred zákonnými domnienkami.

⁷² Nález Ústavného soudu České republiky z 28. februára 2008, sp. zn. I.ÚS 987/07

⁷³ BÁNOS, R., KOŠŤUTOVÁ, M. Zákon o rodine, Veľký komentár. Žilina: Eurokódex, 2020. 334 s.

⁷⁴ BÁNOS, R., KOŠŤUTOVÁ, M. Zákon o rodine, Veľký komentár. Žilina: Eurokódex, 2020. 335 s.

⁷⁵ Rozsudok Krajského súdu Trnava z 10. januára 2012, sp. zn. 10Co/346/2010

3. Zapretie otcovstva

Zapretie otcovstva je právny postup, ktorým sa mužovi odopiera právo na otcovstvo voči určitému dieťaťu. Tento postup môže byť realizovaný z rôznych dôvodov, ako napríklad v prípade, ak sa ukáže, že daný muž nie je biologickým otcom dieťaťa alebo že sú jeho práva na otcovstvo v rozpore s najlepším záujmom dieťaťa.

Zapretie otcovstva môže byť realizované prostredníctvom súdneho rozhodnutia na základe návrhu jedného z rodičov alebo štátu. V niektorých prípadoch môže byť aj dobrovoľné, ak sa muž rozhodne, že nechce byť otcom dieťaťa.

Je dôležité poznamenať, že zapretie otcovstva sa nerovná zrušeniu alebo odobratiu rodičovských práv. Muž, ktorý bol zbavený práva na otcovstvo stále môže mať právo na kontakt s dieťaťom a na platenie výživného.

Domnienky určenia otcovstva sú považované za vyvrátiteľné, to znamená, že otcovstvo je možné zaprieť na súde. Otcovstvo sa určuje na základe troch domnienok, a teda otcovstvo svedčiace manželovi matky, otcovstvo určené súhlasných vyhlásením rodičov a otcovstvo určené rozhodnutím súdu na základe preukázania súlože rodičov v rozhodnom čase. Všetky tri zákonné domnienky sú napadnuteľné.

4.1 Zapretie otcovstva určeného prvou zákonnou domnienkou

Na to, aby sa manžel nepovažoval za otca dieťaťa, zákon ustanovuje, že v prípade, ak sa narodí dieťa v čase pred stoosemdesiatym dňom od uzavretia manželstva, stačí, ak manžel matky zaprie svoje otcovstvo na súde. Súd v takom prípade skúma iba plynutie a uplynutie danej lehoty. Neplatí to však, ak manžel matky už pred uzavretím manželstva vedel o tom, že je tehotná, prípadne ak súložil s matkou dieťaťa v čase, od ktorého neprešlo do narodenia dieťaťa menej ako stoosemdesiat a viac ako tristo dní. Dôkazné bremeno nesie v tomto prípade matka dieťaťa.⁷⁶

Prvá domnienka svedčí manželovi matky. V predošlej kapitole je uvedené, že otcovstvo v prípade manželstva automaticky zo zákona svedčí manželovi. Keďže sa neskúma, či je daný muž, teda manžel matky schopný počať dieťa, otcovstvo je určené

⁷⁶ CIRÁK, J., PAVELKOVÁ, B., ŠTEVČEK, M. Rodinné právo. Šamorín: Heuréka, 2008. 89 s.

práve jemu, aj v prípadoch, ak by z biologických dôvodov nebol schopný počať dieťa. Platí to aj v prípade, že predošlé manželstvo zaniklo a matka znova uzavrela ďalšie manželstvo, počas trvania ktorého sa narodilo dieťa. Napriek týmto skutočnostiam je možné zaprieť aj otcovstvo manžela matky. Dôvody na takéto zapretie sú napríklad majetkové vzťahy pri možnom dedičskom konaní, prípadne platenie výživného.⁷⁷ „Ak došlo k zapretiu otcovstva k maloletému dieťaťu manželom matky a k určeniu otcovstva k tomuto dieťaťu súhlasným vyhlásením rodičov, nemôže byť takto určenému otcovi uložená povinnosť k plateniu výživného i za dobu presahujúcu časovú hranicu troch rokov pred začatím súdneho konania.“⁷⁸

Pôvodná právna úprava umožňovala manželovi matky zaprieť na súde otcovstvo určené na základe prvej zákonnej domnienky do troch rokov odkedy sa dozvedel o narodení dieťaťa. Novelou č.175/2015 Z.z. však došlo k náprave znenia pôvodnej právnej úpravy tým, že sa zapieracia lehota na zapretie otcovstva upravila na tri roky odo dňa, keď sa manžel dozvedel o skutočnostiach dôvodne spochybňujúcich, že je otcom dieťaťa, ktoré sa narodilo jeho manželke. Moment začatia plynutia uvedenej lehoty zohľadňuje okamih, v ktorom sa manžel matky dozvedel o skutočnostiach, ktoré dôvodne spochybňujú jeho otcovstvo. Keďže pri určení a zapretí otcovstva treba postupovať s vážnosťou, nemalo by stačiť, aby sa pri zapretí otcovstva prihliadalo iba s pravdepodobnosťou, a preto by malo k úspešnému zapretiu dôjsť až vtedy, keď je jednoznačne vylúčené, že manžel je otcom dieťaťa. Skutočnosť, ktorá jednoznačne vylučuje možnosť, že manžel je otcom dieťaťa môžu byť okrem iného zdravotné problémy, ktoré znemožňujú danému mužovi počať dieťa, taktiež neprítomnosť muža v čase počatia dieťaťa, súlož matky s viacerými mužmi, rôzna genetická štruktúra manžela matky v rozhodnom čase a podobne. Pokiaľ manžel matky pozná dôvodne spochybňujúce skutočnosti a má záujem podať návrh na zapretie otcovstva, môže tak urobiť na okresnom súde v obvode ktorého má dieťa bydlisko, prípadne na všeobecnom súde matky alebo všeobecnom súde toho, koho otcovstvo sa má zaprieť. Priamo v konaní, počas ústneho pojednávania súd vypočuje kolízneho opatrovníka, vykoná potrebné dôkazy, ako napríklad DNA testy, aby mohli čo najpravdepodobnejšie určiť pravdepodobnosť otcovstva k dieťaťu.⁷⁹

⁷⁷ CIRÁK, J., PAVELKOVÁ, B., ŠTEVČEK, M. Rodinné právo. Šamorín: Heuréka, 2008. 86 s.

⁷⁸ Rozsudok Krajského súdu Ústí nad Labem, sp. zn. 5 Co 275/68

⁷⁹ BÁNOS, R., KOŠÚTOVÁ, M. Zákon o rodine, Veľký komentár. Žilina: Eurokódex, 2020. 322 s.

„Podstatnou, resp. relevantnou pri aplikácii článku 8 Dohovoru je v takýchto prípadoch skutočnosť, kedy sa právny otec dozvie o nesúlade biologického a právneho otcovstva, resp. o skutočnostiach spochybňujúcich jeho otcovstvo. Týmto momentom totiž právny otec, ktorého otcovstvo bolo založené zákonnou domnienkou otcovstva, získava možnosť vedome svojím rozhodnutím ďalej pokračovať v už založenom právnom vzťahu s dieťaťom a niest' z neho vyplývajúcu zodpovednosť za jeho výchovu a výživu alebo využiť právne prostriedky na odstránenie nesúladu medzi právnym a biologickým otcovstvom. Zo slovenskej právnej úpravy zapretia otcovstva, judikatúry EŠLP a Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd jednoznačne vyplýva, že po uplynutí lehoty na zapretie otcovstva začínajú záujmy dieťaťa prevažovať nad záujmami otca na popretí otcovstva.“⁸⁰

Manžel však nie je jediným subjektom, ktorý môže toto otcovstvo zaprieť. Aktívne legitimovaným subjektom je taktiež matka dieťaťa, samotné dieťa a opatrovník muža, ktorému je určené otcovstvo. Nesmie však po smrti manžela právo zaprieť jeho otcovstvo prejsť na jeho dedičov.⁸¹ *„Ak manžel po uplatnení svojho rýdzo osobného práva na zapretie otcovstva k dieťaťu narodenému za trvania manželstva zomrel, treba súdne konanie zastaviť; toto jeho právo nemôže vykonať nikto iný, teda ani jeho potomkovia, ani jeho dedičia.“⁸²*

Matke však začína plynúť lehota na zapretie od momentu narodenia dieťaťa. Môže sa však stať, že matke sa naskytne prekážka, napríklad strata spôsobilosti na právne úkony. V takom prípade je moment dozvedenia sa o narodení dieťaťa významný pred súdom ustanoveného opatrovníka.⁸³

V prípade, že manžel stratí spôsobilosť na právne úkony, zaprieť otcovstvo môže aj jeho opatrovník, a to do troch rokov od momentu, čo sa dozvedel o narodení dieťaťa alebo ak vedel o jeho narodení už skôr, tak do šiestich mesiacov od svojho ustanovenia. Vyplýva to z ustanovenia §86 ods. 2 zákona o rodine a slúži na ochranu záujmov manžela matky, ktorý sa dozvedel o skutočnostiach, ktoré spochybňujú jeho otcovstvo. Závisí však od rozsahu pozbavenia, prípadne obmedzenia spôsobilosti na právne úkony u daného manžela. Podľa toho, aký rozsah je uvedený v rozsudku, opatrovník koná v mene zastúpeného. Opatrovník teda môže konať v plnom rozsahu alebo iba čiastočne

⁸⁰ Rozsudok Krajského súdu Trenčín z 06. júna 2013, sp. zn. 4CoP/129/2012

⁸¹ CIRÁK, J., PAVELKOVÁ, B., ŠTEVČEK, M. Rodinné právo. Šamorín: Heuréka, 2008. 86 s.

⁸² R 99/1967

⁸³ CIRÁK, J., PAVELKOVÁ, B., ŠTEVČEK, M. Rodinné právo. Šamorín: Heuréka, 2008. 86 s.

a manželovi ho určí súd. Pokiaľ má manžel ustanoveného opatrovníka, lehota na zapretie plyní opatrovníkovi podľa toho, či už vedel o narodení dieťaťa alebo sa o ňom dozvedel až po jeho ustanovení súdom. Ak sa o ňom dozvedel ešte pred jeho ustanovením, jeho lehota na zapretie otcovstva je šesť mesiacov, no ak sa dozvedel o narodení dieťaťa až po ustanovení, opatrovník má zapieraciu lehotu tri roky od momentu, čo bol ustanovený za opatrovníka.⁸⁴

Čo sa týka pasívne legitimovaných subjektov v konaní o zapretie otcovstva, v prípade svedčenia prvej domnienky, môže byť návrh smerovaný proti matke dieťaťa a proti dieťaťu, ak sú obaja nažive. Ďalším pasívne legitimovaným subjektom môže byť matka dieťaťa, ak nežije dieťa. Treťou možnosťou v oblasti pasívne legitimovaných osôb je dieťa, voči ktorému sa zapiera otcovstvo, ak nežije jeho matka. Vo všetkých troch prípadoch podáva návrh na zapretie otcovstva manžel matky alebo opatrovník dieťaťa.⁸⁵

Na to, aby otec mohol podať návrh na zapretie otcovstva je podmienkou, aby bola matka alebo dieťa nažive. Pokiaľ už nažive nie sú, určený otec toto právo nemá. Návrh na zapretie otcovstva má aj matka, ktorá ho podáva voči manželovi a dieťaťu, no taktiež musí byť aspoň jeden z nich nažive. Pokiaľ by návrh na zapretie otcovstva podalo dieťa, návrh by smeroval voči matke a jej manželovi. Zapretie otcovstva je možné ako aj v predošlých prípadoch iba ak je aspoň jeden z pasívne legitimovaných subjektov nažive.⁸⁶

Ak dôjde k samotnému konaniu o zapretie otcovstva, súd musí vykonať aj také dôkazy, ktoré neboli navrhnuté. Skúma pri tom všetky skutočnosti, ktoré by vyhoveli žalobe o zapretie otcovstva, predovšetkým tie, pomocou ktorých by sme vedeli otcovstvo u daného muža vylúčiť. Ak sa však dieťa narodí medzi stoosemdesiatym dňom od uzavretia manželstva a trojstým dňom od zániku manželstva, je takéto otcovstvo možné úspešne zaprieť len v tom prípade, ak je vylúčené, že manžel matky by mohol byť otcom dieťaťa.⁸⁷ Okolnosti, na základe ktorých je vylúčené, aby manžel matky splodil dané dieťa, ovplyvňujú dve skutočnosti. Prvá je, ak manželia v rozhodnom období, teda medzi stoosemdesiatym dňom od vzniku manželstva a trojstým dňom od zániku manželstva, spolu vôbec nesúložili. Dokazovanie tejto skutočnosti je pomerne ťažké, keďže v zmysle základných zásad civilného súdneho konania sa negatívne skutočnosti nedokazujú

⁸⁴ CIRÁK, J., PAVELKOVÁ, B., ŠTEVČEK, M. Rodinné právo. Šamorín: Heuréka, 2008. 86 s.

⁸⁵ CIRÁK, J., PAVELKOVÁ, B., ŠTEVČEK, M. Rodinné právo. Šamorín: Heuréka, 2008. 87 s.

⁸⁶ CIRÁK, J., PAVELKOVÁ, B., ŠTEVČEK, M. Rodinné právo. Šamorín: Heuréka, 2008. 87 s.

⁸⁷ CIRÁK, J., PAVELKOVÁ, B., ŠTEVČEK, M. Rodinné právo. Šamorín: Heuréka, 2008. 87 s.

a v konaní môže uspieť len ak matka taktiež túto skutočnosť pred súdom prizná. Druhou skutočnosťou je prípad, kedy matka a jej manžel nemohli aj napriek súloži splodiť dieťa na základe biologických faktorov. Biologické faktory môžu byť neplodnosť, impotencia, či iné sexuálne poruchy. Taktiež treba brať do úvahy iné objektívne skutočnosti, pri ktorých je otcovstvo muža vylúčené ako napríklad dlhodobý komatózny stav, nezvestnosť manžela, prípadne výkon trestu odňatia slobody a podobne.⁸⁸

„Skutočnosť, že výsledky dedično-biologickej skúšky nasvedčujú väčšou pravdepodobnosťou na otcovstvo iného muža, nemôže byť sama o sebe dostatočným podkladom pre splnenie zákonného predpokladu, že totiž je celkom vylúčené otcovstvo manžela matky k dieťaťu narodenému za trvania ich manželstva. Zákon pripúšťa vyvrátenie zákonnej domnienky otcovstva manžela matky len vtedy, ak dôkaz opaku je určitý a nezvratný a nielen viac či menej pravdepodobný.“⁸⁹

Súd musí posúdiť všetky skutočnosti a dôkazy čo najdôkladnejšie, pretože určenie a zapretie otcovstva je závažným súdnym rozhodnutím, a preto je potrebné, aby bola táto otázka stanovená napevno, preto nestačí iba spochybnenie alebo pravdepodobnosť v danej veci.⁹⁰

Osobitný prípad by nám predstavovala skutočnosť, keby matka počala dieťa v rozhodnom čase na základe asistovanej reprodukcie. Keďže pri asistovanej reprodukcii dáva súhlas okrem matky aj manžel matky, takéto otcovstvo nie je možné zaprieť. V tomto prípade sa predpokladá, že matka otehotnela na základe asistovanej reprodukcie, preto sa ďalej neskúma, či počala na základe súlože so svojim manželom alebo iným mužom.⁹¹

Otcovstvo je možné zaprieť iba ak by sa preukázalo, že matka dieťaťa otehotnela inak. Pri takomto dokazovaní nestačí iba preukázanie súlože medzi matkou a iným mužom, ale je potrebný aj znalecký posudok, ktorý by vyvrátil možnosť, že by matka otehotnela na základe asistovanej reprodukcie.⁹²

Ak by počas trvania skoršieho manželstva matky došlo k vykonaniu asistovanej reprodukcie so súhlasom predchádzajúceho manžela, ale dieťa sa narodí až po tom ako matka uzavrie nové manželstvo, za otca by bol považovaný neskorší manžel. Aby sa

⁸⁸ CIRÁK, J., PAVELKOVÁ, B., ŠTEVČEK, M. Rodinné právo. Šamorín: Heuréka, 2008. 88 s.

⁸⁹ R 14/1968

⁹⁰ CIRÁK, J., PAVELKOVÁ, B., ŠTEVČEK, M. Rodinné právo. Šamorín: Heuréka, 2008. 88 s.

⁹¹ CIRÁK, J., PAVELKOVÁ, B., ŠTEVČEK, M. Rodinné právo. Šamorín: Heuréka, 2008. 89 s.

⁹² CIRÁK, J., PAVELKOVÁ, B., ŠTEVČEK, M. Rodinné právo. Šamorín: Heuréka, 2008. 89 s.

predišlo problému pri zapretí otcovstva, je potrebné, aby súhlas manžela matky bol vyžadovaný pred každým samostatným zákrokom inseminácie, keďže asistovaná reprodukcia sa vykonáva počas viacerých cyklov a môže počas nich dôjsť k zániku manželstva.⁹³ „Súhlas manžela matky s jej umelým oplodnením má z hľadiska dôsledkov (§58 ods.2 ZoR – teraz súhlas s vykonaním zákroku asistovanej reprodukcie podľa §87 ods.2 ZoR) má z hľadiska dôsledkov pre možnosť zapretia otcovstva význam len vtedy, ak došlo k umelému oplodneniu a k následnému tehotenstvu matky dieťaťa za trvania manželstva a nie až po rozvode tohto manželstva.“⁹⁴

Neskorší manžel však má možnosť zaprieť takéto otcovstvo a v tom prípade by sa za otca považoval skorší manžel matky dieťaťa, ktorý vykonal súhlas s asistovanou reprodukciou. Skorší manžel má taktiež možnosť zaprieť otcovstvo k dieťaťu a lehota mu plynie od momentu, čo sa dozvedel o úspešnom zapretí otcovstva neskorším manželom matky dieťaťa. Možnosť zaprieť otcovstvo skorším manželom by bola obmedzená v prípade, ak skorší manžel dal súhlas na vykonanie asistovanej reprodukcie s výnimkou, ak sa preukáže, že matka otehotnela inak ako pomocou asistovanej reprodukcie. Manžel v takom prípade predkladá potrebné dôkazy, ktoré by potvrdili, že žena otehotnela inak. Pokiaľ však došlo k oplodneniu cudzími spermiami, v dôsledku anonymity darcu semena sa určenie otcovstva pomocou krvnej skúšky určiť nedá.⁹⁵

4.2 Zapretie otcovstva určeného druhou zákonnou domnienkou

Dôvody na zapretie otcovstva, ktoré bolo určené súhlasným vyhlásením oboch rodičov je podobne ako v prípade prvej domnienky možné zaprieť na základe dvoch faktorov. Jedným z nich sú biologické dôvody, a teda nemožnosť splodenia dieťaťa uznaným otcom a druhým je preukázanie, že matka s uznaným otcom v danom čase spolu vôbec nesúložili. Takáto skutočnosť sa preukazuje oveľa ťažšie, ako už bolo spomenuté v prípade zapretia otcovstva určenom na základe prvej zákonnej domnienky.⁹⁶

Vyskytujú sa teda aj prípady zapretia otcovstva, ktoré bolo určené na základe súhlasného vyhlásenia rodičov, aj napriek tomu, že sa predpokladá, že rodičia ktorí mali záujem na podpísaní súhlasného vyhlásenia vážny záujem. Návrh na zapretie otcovstva je

⁹³ BÁNOS, R., KOŠÚTOVÁ, M. Zákon o rodine, Veľký komentár. Žilina: Eurokódex, 2020. 325 s.

⁹⁴ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR z 22. októbra 1987, sp. zn. 11 C 121/84

⁹⁵ BÁNOS, R., KOŠÚTOVÁ, M. Zákon o rodine, Veľký komentár. Žilina: Eurokódex, 2020. 324 s.

⁹⁶ CIRÁK, J., PAVELKOVÁ, B., ŠTEVČEK, M. Rodinné právo. Šamorín: Heuréka, 2008. 92 s.

možné podať do troch rokov od uznania otcovstva a je tak možné urobiť len ak je vylúčené, že daný muž by mohol byť otcom dieťaťa. Pokiaľ nastala skutočnosť, že rodičia vykonali súhlasné vyhlásenie v dva rôzne dni, lehota na zapretie otcovstva začína plynúť dňom, kedy bolo urobené súhlasné vyhlásenie druhého rodiča, ktorý pripojil svoj podpis k podpisu prvého rodiča. „Doba, v ktorej možno otcovstvo zaprieť, začína plynúť odo dňa určenia otcovstva, čo je odo dňa, kedy došlo k vyhláseniu o otcovstve, ktorým sa pripojil jeden rodič k vyhláseniu, ktorý urobil druhý rodič. Táto trojročná lehota teda končí dňom, ktorý sa svojím číselným označením zhoduje s dňom, kedy došlo k určeniu otcovstva.“⁹⁷

V prípade zapretia otcovstva, ktoré svedčí manželovi matky bolo ustanovenie ohľadom lehôt považované za diskriminujúce voči mužom, ktorí sa o skutočnostiach spochybňujúcich ich otcovstvo k dieťaťu dozvedeli až po danej lehote. Z toho dôvodu bolo predmetné ustanovenie zrušené a nahradené novelou účinnou k 1.1.2016, podľa ktorej otcovstvo môže byť zapreté do troch rokov, odkedy sa dozvedel o skutočnostiach spochybňujúcich jeho otcovstvo k danému dieťaťu. V prípade druhej domnienky však lehota ostáva zachovaná aj napriek tomu, že môže nastať prípad, že sa určený otec dozvie o skutočnostiach spochybňujúcich jeho otcovstvo až po lehote, no zákon mu už neumožňuje sa voči otcovstvu ohradiť. Preto by mala byť predmetná úprava možnosti zapretia otcovstva ako celok zosúladená aspoň v prípade prvej a druhej domnienky otcovstva.⁹⁸

Aktívne legitimovaným subjektom teda môže byť muž, ktorému svedčí druhá zákonná domnienka, opatrovník otca, ak otec stratil spôsobilosť na právne úkony, matka dieťaťa a samotné dieťa, ak je aspoň jeden z nich nažive. Matka môže podať návrh na zapretie otcovstva aj v prípade, ak pri súhlasnom vyhlásení jej podpis nebol potrebný. Taktiež môže matka v takom prípade požiadať súd o anulovanie predchádzajúceho určenia otcovstva, pretože keďže chýbal jej súhlas pri súhlasnom vyhlásení, neboli splnené zákonné podmienky.⁹⁹

⁹⁷ Rozsudok Krajského súdu Prešov z 19. februára 2013, sp. zn. 19CoP/11/2012

⁹⁸ BÁNOS, R., KOŠÚTOVÁ, M. Zákon o rodine, Veľký komentár. Žilina: Eurokódex, 2020. 331 s.

⁹⁹ CIRÁK, J., PAVELKOVÁ, B., ŠTEVČEK, M. Rodinné právo. Šamorín: Heuréka, 2008. 91 s.

4.3 Zapretie otcovstva na návrh dieťaťa

Pokiaľ obom rodičom uplynuli lehoty na zapretie otcovstva a je to potrebné v záujme dieťaťa, je možné, aby dieťa podalo návrh na zapretie otcovstva. „V záujme dieťaťa na zapretí otcovstva je potrebné skúmať, ako skonštatoval správne súd prvého stupňa, najmä z hľadiska osobného stavu dieťaťa, to znamená, či existujú skutočnosti vylučujúce otcovstva muža doposiaľ určeného za otca dieťaťa (napríklad neplodnosť určeného otca alebo iný muž bezpečne preukázal, že je otcom dieťaťa), a preto má dieťa záujem zosúladiť faktický stav so stavom právnym. V žiadnom prípade nemožno za záujme dieťaťa považovať revidovanie otcovstva len z dôvodu pochybnosti o otcovstve, ktoré by mali byť eventuálne vylúčené v následnom konaní o zapretí otcovstva za účelom zlepšenia vzájomných vzťahov medzi rodičmi, prípadne otcom a dieťaťom. Skúmanie aktuálneho vzťahu medzi dieťaťom a otcom, frekvencia ich vzájomných stretnutí, nie sú skutočnosťami podstatnými pre záver o tom, že zapretie otcovstva je v záujme dieťaťa potrebné.“¹⁰⁰

Zapretie otcovstva na návrh dieťaťa je možné iba v prípade určenia otcovstva na základe prvej alebo druhej zákonnej domnienky. Ak je dieťa maloleté, musí byť v konaní zastúpené kolíznym opatrovníkom. Je tak možné urobiť pokiaľ bolo otcovstvo určené všetkými domnienkami s výnimkou určenia otcovstva na základe rozhodnutia súdu. Takéto konanie je rozdelené na dve časti. Prvá časť je konanie o prípustnosti návrhu na zapretie otcovstva. V takom konaní súd skúma hmotnoprávne skutočnosti, a teda či je aspoň jeden z rodičov nažive a či je to v záujme dieťaťa. V konaní o prípustnosti návrhu na zapretie otcovstva je účastníkom konania iba dieťa, pričom lehota na podanie návrhu nie je v zákone uvedená. Návrh smeruje voči rodičom, prípadne jednému žijúcemu rodičovi.¹⁰¹

„Dieťa má časovo neobmedzené právo domáhať sa zapretia otcovstva za predpokladu, že je to potrebné v záujme dieťaťa, ktorý musí byť daný v čase rozhodovania súdu.“¹⁰²

Pokiaľ súd uzná, že je možné pokračovať v druhej fáze konania, pokračuje sa v samotnom konaní o zapretie otcovstva. V konaní o zapretie otcovstva na návrh dieťaťa sa potom postupuje taktiež na základe dokazovania skutočností pomocou DNA testov a podobne.¹⁰³ Maloleté dieťa je v konaní zastúpené opatrovníkom. Pasívne legitimovaní sú

¹⁰⁰Rozsudok Krajského súdu Košice z 30. decembra 2012, sp.zn. 7CoP/158/2012

¹⁰¹ BĀNOS, R., KOŠŤTOVĀ, M. Zákon o rodine, Veľký komentár. Žilina: Eurokódex, 2020. 336 s.

¹⁰² Uznesenie Krajského súdu Nitra z 11. januára 2012, sp. zn. 5Co/86/2011

¹⁰³ CIRĀK, J., PAVELKOVĀ, B., ŠTEVČEK, M. Rodinné právo. Šamorín: Heuréka, 2008. 91 s.

v konaní rodičia dieťaťa, prípadne jeden žijúci rodič. Podmienkou je, aby žil aspoň jeden z rodičov. Ak súd rozhodne o zapretí otcovstva, následne môže byť určený za otca iný muž prostredníctvom druhej alebo tretej domnienky.

4. Surogačné materstvo

Surogačné materstvo je proces, kedy žena dobrovoľne porodí a vychováva dieťa, ktoré nie je jej biologickým potomkom. Riešenie problému náhradného alebo surogačného materstva nie je ničím novým, no je prirodzené, že je v posledných rokoch o ňom čoraz viac počuť. Dôvodom je určite napríklad stúpajúci počet neplodných párov.¹⁰⁴

Slovenská právna úprava nepozná pojem surogačné alebo náhradné materstvo a veľmi sa jej nevenuje, preto aj z historického aspektu, pokiaľ vymedzujeme základné pojmy, vychádzame z angloamerického právneho systému, pretože sa téme surogačného materstva venoval ako prvý. Od roku 1976, kedy bola v USA zaznamenaná prvá zmluva o surogácii, sa v priebehu rokov môžeme stretnúť s veľkým množstvom zmlúv uzavretých pre tento účel, hlavne na území USA.¹⁰⁵

Čo sa týka pojmológie surogačného materstva, evidujeme rôzne definície. Napríklad podľa Šínovej je surogačné materstvo situácia, kedy žena nie je schopná donosiť dieťa a z toho dôvodu ho pre ňu donosí a porodí iná žena, náhradná matka. Ďalšia definícia uvádza, že surogačné materstvo je jedna z metód reprodukčnej medicíny, pri ktorej náhradná matka vynosí a porodí dieťa objednávateľskému páru.¹⁰⁶

Česká a slovenská právna spisba väčšinou uvádza, že pri surogačnom materstve je objednávateľský pár zásadne rôzneho pohlavia, čo z nášho pohľadu nie je úplne presný postreh, pretože vzhľadom k momentálnemu globálnemu posunu v oblasti reprodukcie aj v prípade homosexuálnych párov, prikláňame sa skôr k všeobecnejšiemu pojmu, ktorý uvádza Svetová zdravotnícka organizácia. Tá síce nevymedzila pojem náhradné materstvo, ale pojem náhradná matka: „*Gestačnou nosičkou (surogátkou) je žena, ktorá vynosí dieťa na základe dohody, že následne odovzdá dieťa objednávateľom. Gaméty môžu pochádzať od týchto rodičov alebo od tretej osoby/osôb.*“¹⁰⁷ Táto definícia hovorí všeobecne o objednávateľskom páre, nie striktno o mužovi a o žene.

¹⁰⁴ BLAHUTOVÁ, Sylvia. 2019. Náhradné materstvo ako alternatívne riešenie neplodnosti. Dostupné na internete: <https://www.epravo.sk/top/clanky/nahradne-materstvo-ako-alternative-riesenie-neplodnosti-4547.html>

¹⁰⁵ DUFALOVÁ, L. *Surogačné materstvo*. 1.vydanie. Bratislava: Wolters Kluwer SR s.r.o., 2020, 16 s.

¹⁰⁶ DUFALOVÁ, L. *Surogačné materstvo*. 1.vydanie. Bratislava: Wolters Kluwer SR s.r.o., 2020, 21 s.

¹⁰⁷ DUFALOVÁ, L. *Surogačné materstvo*. 1.vydanie. Bratislava: Wolters Kluwer SR s.r.o., 2020, 22 s.

Surogačné materstvo môže byť tradičné alebo gestačné. Tradičné surogačné materstvo sa vyskytuje vtedy, keď surogátka poskytne na oplodnenie svoje vlastné vajíčko, ktoré je oplodnené cudzími spermiami objednávateľského páru. V gestačnom surogačnom materstve, ktoré sa vyskytuje najčastejšie, dochádza k mimotelovému oplodneniu a následnému preneseniu embrya do maternice náhradnej matky. „*Darcom genetického materiálu pre náhradnú matku v tejto podobe je nielen muž, ale aj žena a preto ju možno považovať za úplné náhradné materstvo. Predstavuje tak jediný možný spôsob ako zabezpečiť, aby dieťa, ktoré vynosí náhradná matka, bolo z genetického materiálu páru túžiaceho po spoločnom dieťati.*“¹⁰⁸

Ďalšie typy náhradného materstva sú altruistické náhradné materstvo a komerčné náhradné materstvo. V prípade altruistického náhradného materstva ide o vynosenie dieťaťa páru bezodplatne a uprednostňuje sa hlavne v prípade, ak k náhradnému materstvu dôjde v kruhu rodiny. V Českej republike je následne možné osvojenie dieťaťa aj medzi príbuznými a súrodencami: „*Osvojení je vyloučeno mezi osobami spolu příbuznými v přímé linii a mezi sourozenci. To neplatí v případě náhradního mateřství.*“¹⁰⁹ Naopak, komerčné náhradné materstvo znamená vynosenie dieťaťa objednávateľskému páru za odplatu. Takýto typ surogačného materstva nesie veľa protichodných otázok, pretože sa v ňom často vyskytujú etické a právne otázky. Mnohí kritici sa obávajú, že surogátka môže byť využitá alebo zneužitá, a je možné, že dieťa bude trpieť psychickými problémami, keďže niektoré aspekty jeho pôvodu môžu byť neznáme alebo kontroverzné. Okrem spomenutých dvoch typov náhradného materstva uvádzajú niektorí autori aj tretí typ, a to kompenzované náhradné materstvo, ktoré spočíva v tom, že okrem nákladov na zdravotnú starostlivosť a zdravotné poistenie, objednávateľia uhradia surogátke aj náhradu za stratu príjmu počas tehotenstva.¹¹⁰

Zmluva o surogácii je právny dokument, ktorý sa uzatvára medzi surogátkou a objednávateľskými rodičmi. Tento dokument stanovuje práva a povinnosti všetkých strán a upravuje podmienky surogačného materstva. V zmluve o surogácii sa zvyčajne stanovuje, že surogačná matka sa zaviazuje vynosiť a porodiť dieťa pre objednávateľských rodičov. Podrobnosti týkajúce sa platenia a nákladov na zdravotnú starostlivosť sú tiež

¹⁰⁸ BLAHUTOVÁ, Sylvia. 2019. Náhradné materstvo ako alternatívne riešenie neplodnosti. Dostupné na internete: <https://www.epravo.sk/top/clanky/nahradne-materstvo-ako-alternative-riesenie-neplodnosti-4547.html>

¹⁰⁹ Zákon č. 89/2012 Sb. Občianskeho zákonníka

¹¹⁰ DUFALOVÁ, L. *Surogačné materstvo*. 1. vydanie. Bratislava: Wolters Kluwer SR s.r.o., 2020, 26 s.

zahrnuté do zmluvy. Okrem toho sa v zmluve o surogácii zvyčajne stanovujú ďalšie podrobnosti ako napríklad či bude surogačná matka mať nejaké právo na rozhodovanie o zdravotnej starostlivosti dieťaťa po jeho narodení, kto bude zodpovedný za náklady na starostlivosť o dieťa a na jeho výchovu, aké sú následky v prípade, že sa surogačná matka rozhodne dieťa nevydať biologickým rodičom, prípadne čo sa stane, ak sa dieťa narodí so zdravotnými problémami alebo s nejakým druhom postihnutia. Zmluva o surogácii je dôležitý, no pomerne zložitý dokument, ktorý pomáha minimalizovať riziká a upraviť práva a povinnosti všetkých zúčastnených strán.¹¹¹

Surogačné materstvo je veľmi kontroverznou témou a zneužitie sa môže vyskytnúť v mnohých rôznych formách. Ako príklad môže byť finančné zneužitie, zneužívanie práv, emocionálne zneužitie, či fyzické zneužitie matky. Čo sa týka finančného zneužitia, z nášho pohľadu môže byť surogátka využitá ako lacná pracovná sila, ktorá je platená za poskytnutie svojho tela za účelom vynosenia dieťaťa. Mohli by sme to považovať za dôsledok zlého sociálneho prostredia a finančných možností matky. Pokiaľ by sa surogátka pre surogačné materstvo nerozhodla sama s cieľom pomôcť objednávateľskému páru, ktorý zo zdravotných dôvodov nie je schopný počať dieťa, môžeme to považovať za finančnú núdzu ženy, ktorá je nútená pristúpiť k surogačnému materstvu.

V prípade zneužívania práv náhradnej matky môžeme uviesť ako príklad nútené podpísanie zmluvy, ktorá obmedzuje jej práva na rozhodovanie o svojom tele a svojom dieťati. Pokiaľ matka nemá finančné prostriedky na právnu pomoc, prípadne nedokáže na základe vlastných vedomostí posúdiť obsah zmluvy, môže sa stať obeťou zneužívania svojich práv.

Okrem prvých dvoch možností zneužitia surogátky treba určite uviesť aj emocionálne zneužitie, pretože samozrejme sa môže stať, že aj keď surogátka vynosí dieťa, ktoré bolo výsledkom oplodnenia cudzími pohlavnými bunkami, naviaže emočný vzťah s ešte nenarodeným dieťaťom, ktoré po narodení musí odovzdať rodičom.

Je dôležité, aby surogátna matka a biologickí rodičia mali jasné a spravodlivé zmluvné dohody a aby náhradná matka nebola nútená robiť nič, s čím nie je úplne spokojná. Taktiež je potrebné zabezpečiť, aby bola surogátna matka chránená pred

¹¹¹ DUFALOVÁ, L. *Surogačné materstvo*. 1. vydanie. Bratislava: Wolters Kluwer SR s.r.o., 2020, 26 s.

akýmkoľvek druhom zneužitia, aby sa zaistilo, že proces surogačného materstva je etický a spravodlivý pre všetky zúčastnené strany.

Pravidlá týkajúce sa surogačného materstva sa líšia v rôznych štátoch a môžu byť zložité a vzájomne si odporujúce. Niektoré štáty úplne zakazujú surogačné materstvo, zatiaľ čo iné ho môžu povoliť len v obmedzenom rozsahu alebo len pre určité typy surogačného materstva.

5.1 Surogácia na Slovensku

Náhradné materstvo ako metóda asistovanej reprodukcie nie je na Slovensku výslovne zakázané, avšak zákonodarca zakotvením absolútnej neplatnosti zmlúv o náhradnom materstve v zákone o rodine, ktorý upravuje rodičovstvo, stanovil výslovný zákaz zmluvnej modifikácie právnej domnienky materstva a teda vylúčila zmluvnú dispozíciu s osobným stavom dieťaťa. Slovenské súdy však za určitých okolností objasnili, že zahraničné dohody o náhradnom materstve by mali byť uznané za predpokladu, že neporušujú verejný poriadok. Ako objasnil ESĽP, ide o úzku výnimku, ktorá sa bude uplatňovať len veľmi zriedkavo. Podľa § 82 zákona o rodine (zákon č. 36/2005 Z. z. o rodine a o zmene a doplnení niektorých zákonov) „*matkou dieťaťa je žena, ktorá dieťa porodila*“. Ženy, ktoré dieťa porodili, systém automaticky zapíše do rodného listu dieťaťa ako matku dieťaťa.¹¹²

V prípadoch náhradného materstva je v praxi právnym riešením osvojenie dieťaťa biologickou matkou od žien zapísaných ako matka dieťaťa, a to náhradnej matky. Po osvojení majú osvojiteľia rovnaké práva a povinnosti, ako keby náhradnú osobu nevyužili. Pokiaľ ide o platnosť zmlúv o náhradnom materstve na Slovensku, v § 82 ods. 2 Zákona o rodine sa stanovuje, že všetky zmluvy, ktoré sú v rozpore so zásadou *mater semper certa est*, sú na Slovensku neplatné. Druhým článkom, ktorý sa používa, je § 39 Občianskeho zákonníka, ktorý robí neplatným každý úkon, ktorý svojím obsahom alebo účelom odporuje zákonu alebo ho obchádza, alebo prekračuje dobré mravy. Napokon, slovenské

¹¹² JEŽOVÁ, Daniela. Surrogacy in Slovakia. Dostupné na internete: <https://www.jezova.sk/en/nahradne-materstvo.html>

právo stanovuje, že subjektom súkromnej zmluvy nemôže byť človek. Bariéry zmlúv o náhradnom materstve sú tak na Slovensku veľmi vysoké.¹¹³

Pokiaľ ide o medzinárodné náhradné materstvo slovenských rodičov, slovenské súdy sa riadia princípmi medzinárodného práva, najmä zákonom o medzinárodnom práve súkromnom a procesnom. Na základe článku 23 zákona: „... určenie (zistenie alebo odmietnutie) rodičovstva sa riadi právom štátu narodenia dieťaťa. Ak sa dieťa, ktoré narodením nadobudlo slovenské občianstvo, narodí a žije v zahraničí, spravuje sa určenie (zistenie alebo zapretie) rodičovstva právnym poriadkom štátu, v ktorom má dieťa obvyklý pobyt. Ak dieťa žije v Slovenskej republike, rodičovstvo možno určiť (zistiť alebo zamietnuť) podľa slovenského práva, ak je to v najlepšom záujme dieťaťa. Na to, aby bolo uznanie rodičovstva platné, stačí, ak sa uskutoční podľa práva štátu, v ktorom k uznaniu došlo.“ Tieto pravidlá platia vo vzťahu k hmotnému právu.¹¹⁴

Okresný súd v Trnave rozhodol v jednom prípade o osvojení maloletého. Prípád je zaujímavý tým, že v kazuistike absentuje informácia o spôsobe splodenia maloletého dieťaťa. Manželka biologického otca dieťaťa následne podala žiadosť o osvojenie dieťaťa a Okresný súd Trnava jej žiadosti vyhovel. Zdá sa, že Okresný súd Trnava kládol veľký dôraz na skutočnosť, že manželia boli zosobášení a čo by to znamenalo pre blaho dieťaťa.¹¹⁵

5.2 Surogácia v iných štátoch

Prvýkrát sa náhradné materstvo v Českej republike legitimizovalo pomerne nedávno, v roku 2014, po prijatí nového Občianskeho zákonníka Českej republiky. Využitie tohto spôsobu liečby neplodnosti nie je českou legislatívou zakázané, no jasný regulačný rámec, ktorý by túto oblasť medicíny reguloval, zatiaľ nie je vypracovaný. V legislatíve je veľa nedostatkov, ktoré komplikujú postup registrácie rodičovských práv biologickým rodičom. Neplodnému páru môže porodiť dieťa vydatá aj slobodná žena, vydaté ženy musia získať písomný notársky overený súhlas svojho manžela s účasťou na programe a kandidátka musí spĺňať požiadavky na IVF v súlade so zákonom „O

¹¹³ JEŽOVÁ, Daniela. Surrogacy in Slovakia. Dostupné na internete: <https://www.jezova.sk/en/nahradne-materstvo.html>

¹¹⁴ JEŽOVÁ, Daniela. Surrogacy in Slovakia. Dostupné na internete: <https://www.jezova.sk/en/nahradne-materstvo.html>

¹¹⁵ JEŽOVÁ, Daniela. Surrogacy in Slovakia. Dostupné na internete: <https://www.jezova.sk/en/nahradne-materstvo.html>

špecifických zdravotných výkonoch“. V Českej republike je náhradné materstvo povolené len bezodplatne, porušenie zákona v tejto oblasti sa považuje za trestný čin (§ 169 Trestného zákona ČR), no surogátka má právo na zaplatenie IVF, lekárskej prehliadky, tehotenstva a pôrodu. Legislatíva nechráni rodičovské práva biologických rodičov, keďže podľa zákona je matkou dieťaťa tá, ktorá ho porodila. Z tohto dôvodu ani dohoda uzavretá medzi ženou a manželským párom nebude mať na súde právne účinky. Na získanie rodičovských práv pre novorodenca si ho biologická matka musí adoptovať. Náhradná matka môže súhlasiť s adopciou šesť týždňov po pôrode po osobnom vyhlásení na súde. K odovzdaniu dieťaťa biologickým rodičom dochádza po rozhodnutí súdu. Podľa zákona sa plnenie rodičovských povinností pozastavuje uplynutím troch mesiacov od súhlasu náhradnej matky s adopciou. Skúsenosti s náhradným materstvom v Českej republike však ukazujú, že obdobie od momentu narodenia do momentu adopcie dieťaťa sa môže oddialiť až o šesť mesiacov. Keďže na preloženie dieťaťa biologickým rodičom je potrebný súhlas náhradnej matky a hrozí, že žena môže dieťa vôbec odmietnuť, mnohé české neplodné páry neriskujú využívanie takýchto služieb vo svojej domovine.¹¹⁶

V USA je surogačné materstvo povolené, avšak pravidlá sa líšia podľa jednotlivých štátov. Niektoré štáty umožňujú iba tradičné surogačné materstvo, iné aj gestačné surogačné materstvo. Vo väčšine štátov USA zákon podporuje a uznáva gestačné náhradné materstvo. To znamená, že je možné uzavrieť právne uznanú zmluvu o náhradnom materstve, ktorá z objednávateľského páru urobí zákonných rodičov dieťaťa podľa práva USA a umožní byť zaznamenaný v rodnom liste dieťaťa.¹¹⁷ Náhradné materstvo je dostupné v USA pre všetky páry, ktoré majú záujem stať sa rodičmi bez ohľadu na pohlavie, stav vzťahu alebo sexuálnu orientáciu, čo z neho robí možnosť pre osamelých rodičov a homosexuálnych otcov, na rozdiel od niektorých iných štátov, ktoré pripúšťajú náhradné materstvo.¹¹⁸ Je dôležité poznamenať, že surogačné materstvo v USA sa môže pohybovať vo veľmi vysokých cenových reláciách, a teda nie každý pár si ho môže dovoliť.

V Kanade je surogačné materstvo povolené, avšak surogačná matka nemôže byť platená za svoje služby, s výnimkou nákladov za zdravotnú starostlivosť. Avšak práve kvôli možným vysokým nákladom na zdravotnú starostlivosť nie je zaručené, že si

¹¹⁶ Surrogacy in Czech republic. Dostupné na internete: <https://vittoriavita.com/surrogacy-in-the-czech-republic/>

¹¹⁷ Surrogacy in the USA. Dostupné na internete: <https://brilliantbeginnings.co.uk/surrogacy-in-the-usa/>

¹¹⁸ Surrogacy in the USA. Dostupné na internete: <https://brilliantbeginnings.co.uk/surrogacy-in-the-usa/>

náhradné materstvo môže dovoliť ktorýkoľvek objednávateľský pár. Kanadské právne predpisy tiež vyžadujú, aby biologickí rodičia preukázali, že sú zdravotne spôsobilí a dostatočne schopní zabezpečiť podporu a výchovu dieťaťa.¹¹⁹

V Spojenom kráľovstve je surogačné materstvo legálne, avšak surogačná matka má právo byť zákonnou matkou dieťaťa až do vydania súdneho rozhodnutia. Ak je surogátka zosobášená alebo v civilnom partnerstve, jej manžel alebo občiansky partner bude pri narodení druhým rodičom dieťaťa, pokiaľ nevydali súhlas, na základe ktorého sa za zákonných rodičov považuje objednávateľský pár. Zákonné rodičovstvo možno previesť na základe príkazu rodičov alebo adopcie po narodení dieťaťa. Ak sa nezhodnú na tom, kto by mali byť zákonní rodičia dieťaťa, súdy prijímú rozhodnutie založené na najlepšom záujme dieťaťa. Rovnako ako v prípade surogácie v Kanade, ani v Spojenom kráľovstve nie je dovolené platiť surogátke za jej služby, s výnimkou nákladov spojených so zdravotnou starostlivosťou.¹²⁰

V Indii je surogačné materstvo legálne a pomerne lacné v porovnaní s inými krajinami. Avšak táto prax bola v minulosti kritizovaná pre svoju nedostatočnú reguláciu. Novela z roku 2023 obmedzuje okruh oprávnených osôb na sprostredkovanie náhradného materstva. Okrem obmedzení týkajúcich sa veku, rodinného stavu a zdravotných požiadaviek musia osoby poskytnúť svoje vlastné gaméty, ak sa rozhodli pre náhradné materstvo v Indii.¹²¹ India je známa vysokou mierou „reprodukčnej turistiky“ a je rozvíjajúcim sa centrom odvetvia plodnosti.

Náhradné materstvo na Ukrajine sa v priebehu rokov stáva stále slávnejšie a obľúbenejšie. Surogácia sa na Ukrajine prísne riadi zákonom, ktorý sa vzťahuje len na manželské heterosexuálne páry s platnými zdravotnými dôvodmi, ktoré povoľujú vynosenie dieťaťa náhradnou matkou. Ukrajina sa stala najlacnejšou krajinou na svete v oblasti náhradného materstva.¹²²

¹¹⁹ What costs should parents expect to pay in the surrogacy process? Dostupné na internete: <https://familylawyerab.com/assisted-reproduction/what-costs-should-parents-expect-to-pay-in-the-surrogacy-process/>

¹²⁰ Surrogacy: legal rights of parents and surrogates. Dostupné na internete: <https://www.gov.uk/legal-rights-when-using-surrogates-and-donors>

¹²¹ Recent development in the surrogacy rules in India. Dostupné na internete: <https://www.khaitanco.com/thought-leaderships/Recent-development-in-the-surrogacy-rules-in-India>

¹²² In which country can I find low-cost surrogate mothers. Dostupné na internete: <https://www.ivfconceptions.com/find-low-cost-surrogate-mothers/>

Vo svete náhradného materstva sa základné platy pohybujú od 30 000 USD do 55 000 USD plus náhrada dodatočných výdavkov, ktoré závisia od konkrétnych podrobností a situácií spojených so surogáciou.

Existuje viacero spôsobov, ako by sa dalo riešiť surogačné materstvo v krajinách, kde je z nášho pohľadu nesprávne právne vymedzené alebo nie je vymedzené vôbec. Jedným z možných spôsobov by bolo prijať lepšie legislatívne opatrenia, ktoré by určovali, ako má byť surogačné materstvo uskutočňované. Tieto opatrenia by mohli obsahovať pravidlá pre uzatváranie zmlúv medzi surogátkou a budúcimi rodičmi, postupy pre kontrolu zdravia surogátky a potenciálnych genetických zásobov, a určiť povinnosti a zodpovednosti všetkých zúčastnených. Ďalším z problémov surogačného materstva je to, že mnohé krajiny povolia surogačným matkám dostávať za svoju službu plat, čím sa otvára otázka toho, či surogátky nie sú v podstate „kúpené“ a či sa nestretávame s obchodom s deťmi. Jedným z možných spôsobov riešenia by mohol byť zákaz komerčného surogačného materstva, ktorý by bol v súlade so zásadou rovnosti, ktoré zabezpečia, že surogátky nebudú podplácané alebo tlačené do nežiaducej situácie. Existujú aj alternatívne riešenia, ktoré by mohli byť lepšou možnosťou ako surogačné materstvo. Tieto riešenia zahŕňajú adopciu, keďže veľa detí potrebuje domov a rodinu alebo oplodnenie vajíčok in vitro (IVF), kde sa vajíčko získané od ženy oplodní spermiou muža a následne sa umiestni do maternice ženy.

Záver

V našej bakalárskej práci sme sa v jednotlivých kapitolách venovali problematike určenia rodičovstva a tomu prispôsobenej právnej úprave podľa súčasnej legislatívy v podmienkach Slovenskej republiky. Ako sme už v osobitnej kapitole uviedli, proces určovania otcovstva je podľa našich poznatkov zastaralý a vo viacerých aspektoch nevyhovujúci. Vzhľadom k množstvu krátkodobých manželstiev nie je súčasná legislatívna úprava udržateľná do budúcnosti, keďže ešte stále nedostatočne uznáva medicínsky pokrok a s ním spojené možnosti. Keďže v súčasnosti zaznamenávame rýchly progres v oblasti medicíny, nadobudli sme presvedčenie, že legislatívu v oblasti určenia rodičovstva bude potrebné aktualizovať v kratších intervaloch, než to bolo zvykom. Znalosti v oblasti medicíny tak nie sú potrebné iba pri určení materstva, ale aj pri určení otcovstva, kedy rozhodne evidujeme oveľa viac sporných situácií.

Okrem určenia a zapretia rodičovstva sme sa v bakalárskej práci venovali aj problému náhradného materstva nielen v podmienkach Slovenskej republiky, ale taktiež jej komparácii so zahraničnou právnou úpravou. Dospeli sme k záveru, že slovenská legislatíva vôbec neupravuje otázku surogačného materstva okrem toho, že zmluvy uzatvorené v súvislosti so surogáciou sú absolútne neplatné. V dôsledku absentujúcej právnej úpravy evidujeme viaceré prípady, ktoré z hľadiska surogácie nie sú jasne vymedzené, čo by mohla zmeniť nová legislatíva, ktorá by striktne definovala surogačné materstvo aj v Slovenskej republike.

Zoznam použitej literatúry

1. LAZAR, J. a kol.: Občianske právo hmotné, 1.zväzok, 1.vydanie. Bratislava : IURIS LIBRI, 2014, 698 s. ISBN 978-80-89635-08-5
2. SOPÓCI, J. – BÚZIK, B. : Základy sociológie, 1.zväzok. Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1995, 124 s. ISBN 80-08-00042-2
3. DUFALOVÁ, L. : Surogačné materstvo, 1.vydanie. Bratislava : Wolters Kluwer SR s.r.o., 2020, 156 s. ISBN 978-80-571-0241-0
4. BÁNOS, R. – KOŠÚTOVÁ, M.: Zákon o rodine – Veľký komentár, 2. aktualizované vydanie. Žilina : EUROKÓDEX, s.r.o., 2020, 504 s. ISBN 978-80-8155-092-8
5. CIRÁK, J. – PAVELKOVÁ, B. – ŠTEVČEK, M. : Rodinné právo, 2.vydanie. Šamorín : Heuréka, 2008, 216 s. ISBN 978-80-89122-47-9

Elektronické dokumenty:

1. BLAHUTOVÁ, Sylvia. 2019. Náhradné materstvo ako alternatívne riešenie neplodnosti. [online] Dostupné na internete: <https://www.epravo.sk/top/clanky/nahradne-materstvo-ako-alternative-riesenie-neplodnosti-4547.html>
2. JEŽOVÁ, Daniela. Surrogacy in Slovakia. [online] Dostupné na internete: <https://www.jezova.sk/en/nahradne-materstvo.html>
3. Surrogacy in Czech republic. [online] Dostupné na internete: <https://vittoriavita.com/surrogacy-in-the-czech-republic/>
4. Surrogacy in the USA. [online] Dostupné na internete: <https://brilliantbeginnings.co.uk/surrogacy-in-the-usa/>

5. Surrogacy in the USA. [online] Dostupné na internete: <https://brilliantbeginnings.co.uk/surrogacy-in-the-usa/>
6. What costs should parents expect to pay in the surrogacy process. [online] Dostupné na internete: <https://familylawyerab.com/assisted-reproduction/what-costs-should-parents-expect-to-pay-in-the-surrogacy-process/>
7. Surrogacy: legal rights of parents and surrogates. [online] Dostupné na internete: <https://www.gov.uk/legal-rights-when-using-surrogates-and-donors>
8. Recent development in the surrogacy rules in India. [online] Dostupné na internete: <https://www.khaitanco.com/thought-leaderships/Recent-development-in-the-surrogacy-rules-in-India>
9. In which country can I find low-cost surrogate mothers. [online] Dostupné na internete: <https://www.ivfconceptions.com/find-low-cost-surrogate-mothers/>

Právne predpisy:

1. Zákon č. 160/2015 Z.z. Civilný sporový poriadok
2. Zákon č. 161/2015 Z.z. Civilný mimosporový poriadok
3. Zákon č. 36/2005 Z.z. o rodine a o zmene a doplnení niektorých zákonov
4. Zákon č. 576/2004 o zdravotnej starostlivosti, službách súvisiacich s poskytovaním zdravotnej starostlivosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov
5. Zákon č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník
6. Zákon č. 89/2012 Sb. Občianskeho zákonníka

Rozhodnutia súdov:

1. Rozsudok Okresného súdu Galanta z 06. decembra 2012, sp. zn. 13P/261/2012
2. Rozsudok Najvyššieho súdu SR z 14. mája 1992, sp. zn. 3 Cz 17/1992
3. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR z 9. júna 1983, sp. zn. Cpj 139/83
4. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR z 30. marca 1977, sp.zn. 1 Cz 37/77
5. Nález Ústavního soudu České republiky z 28. februára 2008, sp. zn. I.ÚS 987/07
6. Rozsudok Krajského súdu Trnava z 10. januára 2012, sp. zn. 10Co/346/2010
7. Rozsudok Krajského súdu Ústí nad Labem, sp. zn. 5 Co 275/68

8. Rozsudok Krajského súdu Trenčín z 06. júna 2013, sp. zn. 4CoP/129/2012
9. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR z 22. októbra 1987, sp. zn. 11 C 121/84
10. Rozsudok Krajského súdu Prešov z 19. februára 2013, sp. zn. 19CoP/11/2012
11. Rozsudok Krajského súdu Košice z 30. decembra 2012, sp.zn. 7CoP/158/2012
12. Uznesenie Krajského súdu Nitra z 11. januára 2012, sp. zn. 5Co/86/2011